

1990'LARDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'YE YÖNELEN ULUSLARARASI GÖÇÜN MEKANSAL BİR RESMİ

(From The 1990's to The Present A Spatial Picture of International Migration to Türkiye)

Yasemin ÇAKIRER ÖZSERVET¹ Hilal KURUOĞLU²

Araştırma

Makale Geliş Tarihi: 15.05.2024

Makale Kabul Tarihi: 28.06.2024

DOI: 10.53507/akademikdusunce.1484141

ÖZ

Bu çalışmada, son 30 yılda Türkiye'ye yönelen uluslararası göçün mekânsal izlerini; mevcut göç verileri üzerinden okumak ve bu verilerden politika önerileri geliştirmek amaçlanmıştır. Çalışmada, son 30 yıl onarlı yıllardan oluşan üç ayrı dönemde ele alınmaktadır. İlk dönemi, 1990-2000 yılları arası oluşturmaktadır ve ülkenin göç veren ülkeden, transit göç ülkesine dönüşme sürecine işaret etmektedir. 2000-2011 yılları arası dönem ise, transit göç sürecinden uzayan kalışlar sürecine ve göç alan ülkeye doğru dönüşme süreci ve bu geçişi temsil etmektedir. 2011 sonrası dönem ise, göç alan, özellikle de sığınılan ülkeye dönüşme sürecini tariflemektedir. Bu üç süreç, ülke çapında, şehirler ve yerleşmeler anlamında mekânsal izlerin okumalarını içerecek şekilde ele alınmıştır. Bunun için literatür taraması ve içerik analizi yöntemleri kullanılarak göçmenlerin dönemsel olarak mekânsal dağılımları tespit edilmiştir. Bu bağlamda, göçmenlerin ülkeye giriş yaptıkları ve diğer ülkelere geçmek üzere yoğunlaştıkları sınır bölgelerine daha fazla odaklanması gerektiği tespit edilmiştir. Yapılacak çalışmaların çok aktörlü ve çok boyutlu olması esastır. Bilhassa yerel aktörler ön plana çıkarılması; yasal ve kurumsal faaliyetlerin yanında ekonomik, psikolojik ve sosyolojik faaliyetlere ve kapsayıcı kentsel tasarım anlayışına yer verilmesi gereği kendini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Göç Ve Mekan, Yerleşim Politikası, Göç Politikası.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to read the spatial traces of international migration to Turkey in the last 30 years through existing migration data and to develop policy recommendations from these data. In the study, the last 30 years are analysed in three separate periods of ten years. The first period is the period between 1990-2000 and points to the process of transformation of the country from a country of emigration to a country of transit migration. The period between 2000-2011 represents the process of transformation from a transit migration country to a country of extended stays and a receiving country and this transition. The period after 2011 describes the process of transformation into a receiving country, especially a country of asylum. These three processes are analysed in a way to include readings of spatial traces in terms of cities and settlements across the country. For this purpose, the spatial distribution of migrants has been determined by using literature review and content analysis methods. In this context, it has been determined that more focus should be given to the border regions where migrants enter the country and where they are concentrated to cross to other countries. It is essential that the studies to be conducted should be multi-actor and multi-dimensional. In particular, local actors should be brought to the forefront; in addition to legal and institutional activities, economic, psychological and sociological activities and an inclusive urban design approach should be included.

Keywords: International Migration, Migration And Space, Settlement Policy, Migration Policy.

¹ Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yerel Yönetimler Bölümü, yasemin.cakirer@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1006-2403.

² Arş. Gör., Gelişim Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, hkuruoglu@gelisim.edu.tr, ORCID: 0009-0002-7597-6545.

Giriş

Göç, kültürlerin değişimini de içeren bir insan hareketidir. Kültür mekansal bir temelde şekillenir, gelişir ve değişir. Göç çalışmalarında mekan³ boyutu genel olarak ihmal edilen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel boyut ise sıklıkla ele alınmakta ve birçok göç değerlendirmesi de zaman boyutunda yapılmaktadır. Bu çalışma ise, zaman-mekân bağlamı olarak, çok boyutlu ve dinamik bir yapı olan uluslararası göçün resmini göçmenlerin geldikleri dönem ve yerleştikleri coğrafi ve sosyal mekan üzerinden ele almaktadır. Çalışmada mekanın göçmenlerin yerleştirildikleri alan, bölge, kent parçası ya da kent bütünü olarak ele alınması söz konusudur. Detaylı sokak ve mahalle bazlı bilgiler; tüm ülke için uygun ayrıntıda olmadığı ve bu çalışmanın kapsamında yer almadığı için kapsam dışı bırakılmıştır. Çakmak(2018: 356)'ın vurgusuyla "kimlik" kavramı göçmenlerin yerleştirildikleri ya da yerleştikleri mekandan bağımsız ele alınamayacak bir anlam taşımaktadır. Yani göçmenlerin coğrafi olarak belirli mekanlarda yerleştiğini gözler önüne sermek, göçmen gruplarının kimlik inşa süreçlerini görmeye de ışık tutmaktadır. Yer, aidiyet ve kültür oluşumu mekan bileşeniyle birlikte ele alınarak okunabilir. Göç hareketi çıkış, varış ve belki bekleyiş alanları itibariyle mekansaldır ve mevcutta yerleşik olunan alanın yitimiyle birlikte, göçmen için köksüzlük ve güvensizlik durumu da söz konusu olmaktadır. Bu köksüzlüğe çare, gidilen ülkede kendisine sağlanan yasal yerleşim planı ya da becerebildiği oranda güvenli alanlara yerleşme çabalarıdır. Göçmen yerleşim dokuları, etnik, kültürel ya da dilsel olarak benzer olanın benzer alanda yer seçtiği yönündedir. Devlet eliyle bir yere yerleştirilmemişlerse de, benzer göçmen kültürleri belirli mekanlarda yoğunlaşmaktadırlar. Bu anlamda, insan ve yaşanan mekân arasındaki derin bağlantıya dair çeşitli araştırmalar yer almaktadır. Göç edenler, göçtükleri yere, geldikleri yerin bir ya da birçok parçasını götürürler.

Göç, küreselleşmenin etkisiyle, coğrafi ölçeğini genişletmiştir ve göçe katılanlar sürekli şekilde artmaya devam etmektedir. Ülkelerin kendi iç coğrafyasında ve ülkeler arasında artan eşitsizliklerle, göçün mekansal örüntüsü de her geçen gün insani dramların yeni sahnelerine dönüşmektedir. Göçün artık tek hedefli, tek basamaklı bir yapısının olmadığı aşıkardır. Çoklu yönelimleri olan, çok kimlikli, akışkan bir göç olgusu bugün karşımızdadır. Bilinen göç yön ve hedeflerinin çeşitlendiği, noktasal ya da tek bir bölgeye yönelenlerin aksine; yeni göç yönelim kuşaklarından söz edilmeye başlandığı görülmektedir. Göç veren ve göç alan ülkelere ilaveten; hedeflenen ülkelere varışın zorlaşmasıyla birlikte, göçmenlerin geçici varış noktası olarak

³ Arapça bir kelime olan "mekan", kavramı "olmak" anlamına gelen "kevn" mastarından türetilmiş ve "oluşun meydana geldiği yer" manasına gelmektedir.

seçtikleri transit ülkeler (geçiş ülkeleri) insan hareketi zincirinde uzun süredir vardır. Transit göç olgusu, ulaşım ve iletişim alanındaki gelişmelerle birlikte 1990'ların sonunda artarak gerçekleşen bir harekettir. Küresel göç hareketleri, bugün çoğunlukla aşamalı şekilde gerçekleşmektedir. Bu noktada, bazı ülkeler geçiş ülkesi konumlarını yıllarca sürdürürken, bazıları ise göç alan ülke konumuna evrilmektedir⁴. Dünyanın kuzey ve batısındaki gelişmiş ülkelerin güvenlik tedbirlerini artırmasıyla geçiş bölgesi ülkelerine yenileri de katılarak daha çok transit göç hareketine maruz kalmaya devam edeceklerdir. Bu bölgelerde de yoğun göçmen gruplarının oluşu; kuzey ve batı ülkelerinin güvenliğini tehdit etmeye başladıkça, sınırların ötesinde güvenlik politikaları oluşturma gayretleri tüm hızıyla sürecektir.

Türkiye hem Osmanlı döneminde, hem de Cumhuriyet kurulduktan sonra, süreklilik arz eden bir göç hareketliliğinin merkezindedir. Türkiye'nin stratejik konumu, AB ülkelerine olan sınırı ve yakınlığı, komşu ülkelerdeki siyasi, ekonomik sorunlar ve çatışmalar vb. durumların yaşanması ve sürekliliği, sınır komşularımızla akrabalık ilişkileri sebepler arasında sayılabilir (Çakırer-Özservet, 2016: 49). 1935 yılında ülke nüfusunun %6'sı yurtdışı doğumludur (TÜİK Genel Nüfus Sayımları).

Erken cumhuriyet dönemi boyunca (1920-1950 döneminde) Türkiye'ye akın eden göçmenler için yapılan tahminler 720.000 ile 1,6 milyon kişi arasında değişmektedir (Danış ve Parla, 2009: 132). Benzer dönemlerde, Doğu'da Ruslara geçen topraklardan kaçan Türk mülteciler Urfa, Bitlis ve Diyarbakır'a yerleştirilmiştir (Danış ve Parla, 2009: 135). Suriye'de bulunan Türkler, bireysel gelişler dışında 1945, 1951, 1953 ve 1967 yıllarında Türkiye'ye gruplar halinde toplu olarak gelmişlerdir. Sayıları kesin bilinmeyen bu göçmenlerin, Kırıkhan, İskenderun ve Adana'ya yerleştirildiği söylenmektedir (akt. Bayraklı, 2007: 78).

1951-52 yıllarında Doğu Türkistan bölgesinden 1579 Kazak Türkünün (Kalkan, 2007: 136) Pakistan üzerinden resmi kanallarla ülkeye gelmek istemesi ve İstanbul-Zeytinburnu'ndaki misafirhanede geçici olarak barındırılmaları, ilçenin iç göç dışında, yurtdışından gelen göçmenlere de kapılarını açmasına sebep olmuştur. İlk geldikleri anda vatandaşlık statüsü alan göçmenler, ardından kalıcı olarak Manisa-Salihli, Niğde-Ulukışla, Konya-Ereğli, Kayseri-Develi ve Aksaray-Sultanhan'a yerleştirilmişlerdir. Ancak 1-2 sene içerisinde, İstanbul dışında çeşitli illere sürekli yerleşim için dağıtılsalar da, ilk geldikleri yer

⁴ Polonya, İspanya, Fas, Meksika, Dominik Cumhuriyeti, Güney Kore ve Türkiye gibi çeşitli ülkeler göç veren ülkeden göç alan ülkeye doğru geçerken, Latin Amerika ülkelerinde ise, göç alan ülkeden göç veren ülkelere doğru tersine geçişler söz konusu olmuştur (Castles vd. 2014: 16). Bu durum hala geçerliliğini korumaktadır.

olması ve burada bulunan sanayi sektöründe iş imkanlarının bulunması sebebiyle, bu bölgeye geri dönmüşlerdir⁵ (Çakırer, 2012: 90).

1920'lerden 1980'lere kadar Türkiye'deki yabancı doğumlu nüfus içinde, Yugoslavya, Bulgaristan, Yunanistan gibi Balkan ülkelerinde doğmuş olan nüfus ağırlıktayken, 1990'lardan itibaren, Batı Avrupa ülkeleri ile Türkiye arasında oluşan göç ağlarının ve dolayısıyla göç kültürünün etkisi görülmeye başlanmıştır (Zeyneloğlu ve Sirkeci, 2014: 83).

1980'li yıllarda da, Afganistan'dan gelen Türk kökenli göçmenler söz konusudur. 1982 yılında 12 kabile halinde göç gerçekleşmiştir. Afganistan'ın Ruslarla olan çatışmalarından ve iç kargaşadan kaçan ve Türkiye'yle resmi temas kuran Türk kökenli göçmenler, ülkeye yasal yoldan geçiş yapmışlardır (Çakırer, 2012: 90). Afganistan'dan 1,006 aile, 4,163 nüfus iskânlı göçmen olarak gelmişlerdir ve Adana'da belirli bir süre tutulduktan sonra, iskân yerlerine, özellikle İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da kırsal ve kentsel kesimde gönderilmişlerdir. Bunlar; Tokat-Artova ve Yeşilyurt, Hatay-Reyhanlı ve Horlak, G. Antep-Merkez, Ş. Urfa-Ceylanpınar, Van-Erciş ve Altındere, Kayseri-Merkez'dir (akt. Bayraklı, 2007: 75). 1980'e kadar aralıklı şekilde küçük grupların göçleri söz konusu olmuştur. 1980 sonrası başlayan düzensiz göç akımlarını, 1990 sonlarından itibaren transit göç ve artarak devam eden düzensiz göç takip etmiştir (Çakırer, 2012: 60-70).

Transit ülke olarak kullanılan Türkiye⁶; en fazla Orta Doğu ve sonrasında Orta Asya ve Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerin⁷ güzergahlarında kara yolları anlamında bulunurken, Afrika ve Filistin menşeli göçmenlerin geçiş için deniz yolunu yani Ege'yi kullandıkları da yine bilinmektedir. İran Devrimi sonrası, 1979-1987 arasında çok sayıda kişi de, Türkiye'ye Avrupa ülkelerine ve Kuzey Amerika'ya geçiş için gelmiş ve kısa süreli kalışlar sonrasında büyük bir kısmı da geçiş yapmıştır (Deniz, 2014: 188). Türkiye'nin göç için tercih ediliyor olmasında dört sebep zikredilebilir: İlki, belirsizlik ve çatışmaların hakim olduğu komşu ülke vatandaşların daha emniyetli yerlere gitme isteğidir. İkincisi, Türkiye'nin coğrafi açıdan çıkış

⁵ Ülkeye girer girmez vatandaşlığa geçirildikleri için, yerleştikleri illerde yasal süre olan 7 yılı doldurur doldurmaz, iç göçmenle benzer rotaları kullanarak ve ilk misafir oldukları yer olan Zeytinburnu'na gelerek deri sanayisi sektörüne yan sektör yoluyla katkı da sağlamışlardır (Çakırer, 2012: 90).

⁶ Bazen transit ülke olma durumu ile birlikte, "bekleme yeri/odası veya baraj ülkesi" olarak ya da "mülteci deposu", "tampon bölge/ülke", "ara durak", "geçiş koridoru" gibi pek çok metafor ortaya çıkmaktadır (Danış 2004: 9,15). Giderek çeşitlenen bu metaforlar aslında Türkiye'nin ülke olarak yerini tanımlamanın güçlüğüne işaret ettiği gibi, bir tür ara/geçiş alanı olması yönüyle "liminal mekân" olarak tanımlanabileceğini de düşündürmektedir (Yakar, 2021: 3).

⁷ Aynı dönemde, Avrupa ülkelerine ve Türkiye'ye oldukça uzak olmasına rağmen, yakınlarında olan Avustralya yerine, bu güzergahı tercih eden Burma menşeli göçmenlerin oranı dikkat çekerken; Afrika'dan gelen göçmenlerin Türkiye'den daha kullanışlı güzergahları olması sebebiyle, Türkiye'yi transit ülke olarak tercih etme oranlarının düşük olduğu görülmüştür (Bodur, 2010: 122).

ve varış ülkeleri arasında bir geçiş bölgesi (transit ülke) konumunda olması, üçüncüsü, Avrupa'nın uyguladığı katı vize ve sınır geçiş politikasıyla Avrupa'ya gidemeyen yabancıların yakın ülkelerde kalması ve sonuncusu da, Türkiye'nin komşu ülkelere oranla ekonomik açıdan daha iyi şartlar sunması sebebiyle çalışmak isteyenler için çekici olmasıdır (İçduygu, 2004: 27).

1. Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye'ye yönelen uluslararası göçün mekânsal izlerini analiz etmek için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, nitel araştırma yöntemlerinden biri olup, metinlerin sistematik ve nesnel bir şekilde incelenmesini sağlar (Krippendorff, 2004: 18-21). Bu çalışmada içerik analizi, literatür taraması ve mevcut göç verileri üzerinde uygulanmıştır.

1.1. İçerik Analizi Süreci

Veri Toplama: İlk olarak, 1990'lardan günümüze kadar Türkiye'ye yönelen uluslararası göçe dair geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Bu kapsamda akademik makaleler, raporlar ve istatistiksel veriler toplanmıştır.

Veri Kodlama: Toplanan veriler, belirli temalar ve kategoriler çerçevesinde irdelenmiştir. Bu aşamada, göçün mekânsal dağılımı, göçmenlerin giriş yaptığı sınır bölgeleri ve yoğunlaştığı alanlar gibi ana temalar belirlenmiştir.

Veri Analizi: Düzenlenen veriler, nitel içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu süreçte, göçmenlerin dönemsel olarak mekânsal dağılımlarının tespit edilmesi ve bu dağılımların belirli temalar çerçevesinde analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Sonuçların Yorumlanması: Analiz sonuçları, Türkiye'nin göç alan ülke olarak geçirdiği dönüşümleri ve bu dönüşümlerin mekânsal izlerini ortaya koyacak şekilde yorumlanmıştır.

2. 1990'dan 2000 yılına kadar Türkiye'de Göçün Durumu

Bu dönemde önemli bir gelişme, 1991'de Soğuk Savaş'ın SSCB'nin yenilmesiyle sonuçlanması ve Sovyet Bloku'nun dağılmasıdır. Bulgaristan, Romanya, Moldavya, Ukrayna, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'ın yakın komşu veya sınır ülke konumunda olması, buradaki göçü Türkiye'ye yönlendirmede etken olmuştur. Daha önce eski Doğu Bloku ülkelerinden çalışmak için gelenlerin sağladığı göçmen ağlarının varlığı, süreci kolaylaştırmıştır. Komşu ülkelerle, tarih, kültür ve din birliği de göçü ivmelendirici sebeplerdendir. Ülkeye daha önce gelmiş olan Türk kökenlilerin varlığı da, bir kısmının kolay vatandaşlık almalarını sağlamış ve zamanla bu durum göçü özendirici bir hal almıştır (Çakırer, 2012: 66). Orta Avrupa ülkelerinde yaşanan politik değişimler, yine İran'da 1980'li yıllarda

yaşanan bir rejim değişikliği, Doğu Almanya ve Batı Almanya'nın birleşmesi süreci, Eski Yugoslavya'da etnik iç çatışmaların olması ve Kuzey Irak'ta Kürt nüfus ağırlıklı çatışmalar, Türkiye'de o dönem yabancı nüfusun ve siyasi mültecilerin sayısının önemli oranda artışına neden olmuştur (Lordoğlu, 2007: 15).

Türkiye'nin 1990 sonrası durumuna bakıldığında; SSCB ve Yugoslavya'nın dağılması, Afganistan iç savaşı ve Körfez Savaşı'nın yol açtığı siyasi kargaşa ortamı dolayısıyla insani güvensizliğin hakim olduğu bir bölgede, nispeten daha iyi yaşam koşulları ama ağırlıklı olarak da, Avrupa'ya giden yolda köprü olmasından ötürü transit ülke olarak göç trafiğinde yer edindiği görülür (Danış, 2004: 9; Çakırcı, 2012: 77).

1989–1997 yılları arasında, Bulgaristan'dan 300.820 Türk kökenli göçmen, Türkiye'ye yerleşmiştir (Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1996: 138; Deniz, 2014: 194). O dönem özellikle 1989 yılında gelen⁸ Bulgaristan göçmenleri üç ay gibi kısa bir sürede Türkiye'ye kabul edilmişler ve Türk ekonomisini oldukça zorlamışlardır. Ancak zamanla, bu göçmenler, çalışma eğilimleri yüksek göçmenler olarak görülmüş ve işverenler tarafından tercih edilen bir kitle haline gelmiştir⁹ (Bayraklı, 2007: 138-139). İran ve Iraklı göçmenler gibi¹⁰ savaş dönemlerinde Türkiye'ye sığınmış, ancak bir süre sonra ülkelerine geri dönmüş göçmenler de olmuştur. Ayrıca 1992-1993 yıllarında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya ve Özbekistan'dan yaklaşık 850 Mesket Türkü (Kirişçi, 1999: 115) ve yaklaşık 10.000 Kosovalı Anadolu'ya gelmiş ve Kırklareli Gazi Osman Paşa Kampı'na yerleştirilmiştir (akt. Deniz, 2014: 197).

Aynı yıllarda, diğer önemli göç de, özellikle Karadeniz kıyısındaki kentlere ve İstanbul'a Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) vatandaşlarının gelmesidir. Gelenler, ağırlıklı İstanbul merkezli olmak üzere genellikle küçük çaplı bavul (mekik) ticaretinde ve eğlence sektöründe yığılmıştır. Eski SSCB ülkelerinin bu dönem göçlerinde ön plana çıkmasının sebepleri; Birliğin

⁸ 1990 yılına gelmeden hemen önce, 1989'a kadar 800.000 kişi dört dalga halinde Bulgaristan'dan Anadolu'ya ulaşmıştır. Göçmenlerin çoğu Adana, Ankara, Balıkesir, Bursa, Konya, Manisa, Tekirdağ, İstanbul, Eskişehir ve İzmir illerine yerleştirilmiştir.

⁹ 1989 göçüyle Türkiye'ye gelip yerleşen Bulgaristan göçmenlerinin çalışma hayatına dâhil olma oranı oldukça yüksektir. Bu oran içindeki kadın işgücü sayısı da azımsanamayacak ölçüdedir. Geline dönemin koşulları gereği yoğun çalışma koşulları ve ağır işlerde çalışmayı kabul eden birinci kuşak göçmenler, tasarruf meyillerinin yüksekliği sayesinde kısa sürede mülk sahibi olmayı başarmışlardır. İlerleyen dönemlerde tasarruflarını yatırıma dönüştüren bazı göçmen işçiler işveren konumuna gelmişlerdir. Milli Gelire ve istihdama küçük de olsa katkı yapan söz konusu işletmelerin pek çoğu hizmet sektöründe yer almaktadır (Bayraklı, 2007: 138-139).

¹⁰ İran –Irak Savaşı ve devamındaki gelişmelerden ötürü 1988- 1991 yıllarında 51.000 Peşmerge Türkiye'ye sığınmıştır, ancak sonra ülkelerine geri dönmüşlerdir. Yine 1990'lı yılların başında Bosna-Hersek Savaşı'nda 25.000 Boşnak ülkemize gelmiş ancak büyük çoğunluğu (yaklaşık 20.000'i) ülkelerine zamanla geri dönmüştür. 1991 yılında Irak Ordusu'nun Kürtlere yönelik saldırısı sonucunda yaklaşık 460.000 Iraklı Türkiye'ye sığınmış ancak savaş sonrası ülkelerine geri dönmüşlerdir (Kirişçi, 1994: 277-279; Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1996: 140).

yıkılmasından sonra yeni oluşan devletlerde artan işsizlik oranı, Türkiye'de enformel istihdamın da aynı dönemde oldukça yaygın olması, Türkiye'nin esnek vize politikası ve bölgeye coğrafi yakınlık dolayısıyla maliyetin düşmesidir (Kaşka, 2007: 74-75). Bu kategoride başı çeken Moldova'dan Türkiye'ye işçi göçüyle ilgili olarak Kaşka (2007: 81-82) çalışmasında, kadın göçmenlere ilişkin açıklayıcı bilgiler ortaya koymuştur. Buna göre ilk gelenler, o bölgede olan Türklerden ve bavul tüccarlarından bilgi almıştır. Bunlar genellikle ev içi hizmetinde istihdam olmuşlardır. Türkiye'de çocuk, yaşlı ve hasta bakımı hizmetleri ya aile tarafından ya da enformel ilişki ağları kullanılarak, istihdam edilen kişilerce sunulduğundan; Moldovalı kadın göçmenler ev içi hizmetlerde daha rahat iş bulabilmişlerdir. Önceleri Türkçe bildiklerinden Gagavuz kökenliler istihdam edilirken, talebin artması doğrultusunda, farklı etnisiteden Moldovalılar da bu alanda çalışmaya başlamıştır. Moldovalılara ek olarak Azeri, Gürcü, Bulgar ve Türkmen kadınlar da yine bu işlerde çalışmışlardır. Moldovalı kadınların iş buldukları yerler, Laleli'de bir otopark -ki burası aynı zamanda Moldovalı kadınların İstanbul'daki ilk varış yeri ve birbirleriyle görüşme alanıdır- ve enformel bürolardır.

1990-2000 yılları arasında gelenlerin sayısı, göç hareketinin düzensiz oluşundan dolayı, tam olarak bilinmemektedir. Göç eden gruplar içerisinde özellikle Ruslar, zamanla Antalya, İstanbul ve İzmir'i bir yaşam yeri olarak seçmeye başlamıştır. 1990'larda eski Doğu Bloku ülkelerinden, turist vizeleri ile gelen 3.000.000 kişinin % 64'ünün bavul ticareti yaptıkları tahmin edilmektedir (Deniz, 2014: 197-198). Bunların sonucu, turist olarak gelen çok sayıda kişi kaçak işgücüne de katılarak, ülkede kalmaya devam etmiş ve dönemselsel olarak sayıları bir hayli artmıştır (Remzi, 2016: 73-74). Sonuç olarak, zamanla Rusya Federasyonu, Ukrayna, Gürcistan, Romanya, Moldova, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan gibi ülkelerden gelenler; Antalya, Muğla, İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa, Samsun, Trabzon, Rize gibi illerde yoğunlaşmışlardır (Remzi, 2016: 72).

Türkiye'ye yönelen kaçak işgücü göçü, iç piyasada var olan açığı kapatmak üzere değil, yeni boşluklar oluşturup oraları doldurarak gelmektedirler. Sovyetlerin dağılması sonrasında, spesifik bir Türkiye'ye göç örneği olarak Ahıska Türkleri meselesi de vardır (Aktepe, vd. 2017: 143). Bu grubun iskânına yönelik çıkarılan Kanun¹¹ uyarınca Ahıska Türklerinin ilk iskân örneği, 1993'te Iğdır'a yerleştirilen 150 hane olmuştur (Ganiyeva, 2012: 185). Bu dönemde, devlet tarafından gerçekleştirilen başka bir iskân çalışması olmamakla birlikte, kendi çabaları doğrultusunda İstanbul, Bursa-Merkez ve İnegöl, Kocaeli-Gebze, İzmir, Ankara, Aydın,

¹¹ 1992 tarihli 3835 sayılı Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun

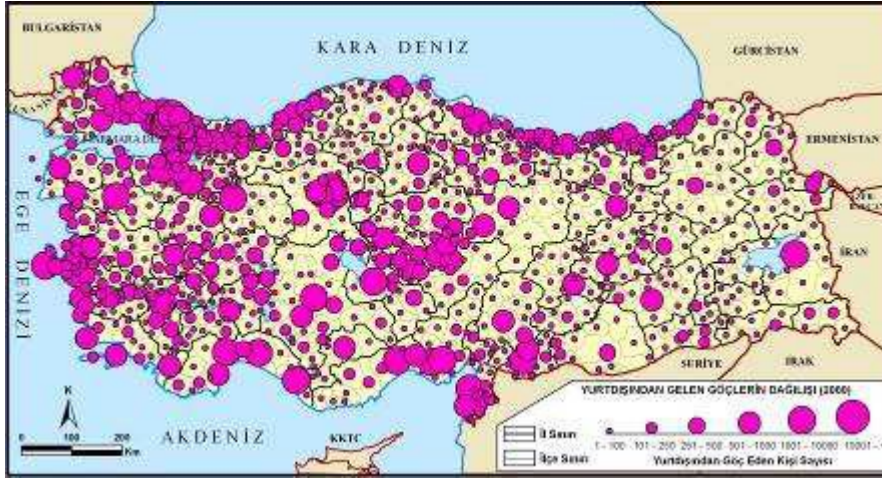
Çanakkale, Denizli ve Antalya gibi büyük kentleri tercih eden, 50 bine yakın Ahıska Türkü¹² bulunmaktadır (Topçu ve Kaya, 2020: 64; Yılmaz ve Mustafa, 2014: 6; Bayraklı, 2007: 77).

Diğer taraftan; yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmelerden ötürü istikrarın sağlanamadığı Ortadoğu bölgesinden gelen yabancıların sayısında da önemli artışlar yaşanmıştır. Özellikle, İran, Irak, Filistin gibi ülkelerden, Afganistan ve Pakistan'dan ve Afrika kıtasından da Türkiye'ye göç bu dönemde artarak devam etmiştir (Nakhoul, 2004: 103-104; Lordoğlu, 2007: 15; Yakar, 2021: 13). Ülkeye geldikten sonra belirli süre kaçak durumda kalıp, ardından Batı ülkelerine geçme odaklı bu transit göç işleyişi, uzunca bir süre devam etmiştir. Bulunduğu coğrafi koşullardan dolayı ve Batı ülkelerine Türkiye üzerinden transit geçişin kuzeyde Ukrayna'dan veya güneyde kuzey Afrika'dan geçişlere göre daha az maliyetli ve daha güvenilir özellikler taşıması, bu göç türünün ülkemize yönelmesinde etken olmuştur.

1990-1995 yılları arasına dair nüfus sayımı yapılmadığından göçmen verisi net olarak bilinmemektedir. 1995-2000 arası, Türkiye'ye gelen yabancılarla ilgili olarak TÜİK verilerine göre ise, ilk 20 menşei ülke sırasıyla; Almanya (73.7360), Bulgaristan (27.736), KKTC (13.844), Azerbaycan (9.127), Rusya (8.626), Hollanda (8.013), Fransa (7.746), ABD (7.5610-), S. Arabistan (6.334), İngiltere (5.708), Avusturya, İsviçre, İran, Irak, Kazakistan, Belçika, Romanya, Özbekistan, Yunanistan ve Gürcistan'dır (Yakar ve Temurçin, 2013: 13). Bu yıllarda Türkiye'ye gelen yabancıların mekansal dağılımına bakıldığında ise; %77,5'inin büyük metropoller ağırlıkta olmak üzere kentleri tercih ettikleri; özellikle İstanbul, Bursa, Kocaeli, Tekirdağ, İzmir, Antalya, Ankara, Trabzon ve Van gibi belirli yerlerde toplandıkları, bunlardan Türk kökenli olanların ise, ülke genelinde iç göçmene benzer bir dağılımla büyükşehirlerle yöneldiği söylenilmektedir (Yakar ve Temurçin, 2013: 227).

¹² En fazla Ahıska Türkünün göç ettiği illerden biri de Bursa olup, göçün en yoğun olduğu yıllar 1997-2000 arasındır ve en yoğun yerleşim de Bursa merkez, Yıldırım, Gürsu ve İnegöl'e olmuştur (Yılmaz ve Mustafa, 2014:6-10). Bursa aynı zamanda bazı Ahıska Türkü göçmenleri için bir geçiş kenti niteliğinde de olmuştur (Kahraman ve İbrahimov, 2013:87).

Şekil 1. Yurtdışından Türkiye'ye Olan Göçlerin İlçelere Göre Dağılımı (1995-2000).



Kaynak: Yakar ve Temurçin, 2013: 220

1995-2000 yılları arasında yurtdışından Türkiye'ye gelen göçlerin ilçelere göre dağılımını gösteren Şekil 1'e bakıldığında da bu illerin öne çıktığı görülmektedir. Şekilde Marmara bölgesindeki yığılma dikkat çekmektedir. İkinci olarak Ege Bölgesi illerinin gelen göçmenler tarafından daha çok tercih edildiği anlaşılmaktadır. Ege Bölgesi'nin kıyı illerinde daha fazla kişi barındırmakla birlikte, Karadeniz Bölgesi'ndeki toplama büyük ölçüde sahil şeridiyle sınırlı kalmış, iç kesimlerde dağınık bir şekilde ve az sayıda kişi gözlenmiştir. Diğer bölgelere bakıldığında da, şehir merkezlerinde yoğunlaşma olduğu açıkça görülürken; Hatay, Kilis, Gaziantep ve Adana'da da yoğunluk belirgindir.

Bu dönem gelen yabancı uyrukluların Türk işgücü piyasasına katıldıkları ve görünür oldukları söylenebilir (Lordoğlu, 2007: 14). Gelenler farklı iş kollarında çalışma hayatına dahil olmuşlardır. Doğu Avrupa ülkelerinden gelenlerin - Romanya, Moldova, Ukrayna gibi- daha çok iş aramak niyetinde olduklarında görülmektedir. Ortadoğu ve Asya ülkelerinden gelenler ise - İran, Irak, Afganistan, Pakistan, Bangladeş, Çin ve Sri Lanka gibi- ülkeyi transit görüp Batı ülkelerine geçmek amacındadırlar. Son olarak aynı dönemde, kendi ülkelerine dönmek istemeyen, ülkede yasa dışı çalışma ve kalma imkânlarını araştıran Asyalılar da yer almışlardır (Lordoğlu, 2007: 16).

Resmi olarak 1990'da yabancı ülkelere gelenlerin içinde yaklaşık %40'ı Bulgaristan vatandaşıyken, 2000'de bu oran %13'e düşmüştür. Tersine, Alman vatandaşlarının ve diğer Batı Avrupa ülkelerinden gelenlerin oranı, 1990-2000 yılları arasında artış göstermiştir. 2000 yılında Alman vatandaşları %33'lük bir oranla tüm yabancılar içinde en büyük grubu oluşturmuş, tüm yurtdışı doğumluların %7'sini teşkil etmişlerdir. O yıllarda Antalya ve Muğla

illerinde sırasıyla %9 ve %7 oranlarında yabancı uyruklular, ağırlıklı Avrupa kökenliler bulunmaktadır (Zeyneloğlu ve Sirkeci, 2014: 83). Diğer yandan Almanya'dan dönüş yapanlar özellikle İstanbul, İzmir, Balıkesir, Aydın, Denizli, Uşak, Sakarya, Antalya, Düzce ve Kırklareli'ni tercih etmişlerdir. 1980'den önce dönüş yapmış olanların doğum illeri ile dönüş illeri yakın veya aynıdır. Ancak 1980 sonrası dönenler, Türkiye'deki yaygın bir ulaşım, iletişim ve ticaret ağının oluşmasının da etkisiyle, doğum illeri yerine yerleşmek için, ağırlıklı iklimi ve turizm potansiyeli iyi olan illeri tercih etmişlerdir (Zeyneloğlu ve Sirkeci, 2014: 103-104).

3. 2000-2011 yıllar arası Türkiye'de Göç

İkinci dönem olarak ele alınan bu yıllarda, Türkiye'de bulunan göçmen sayısı katlanarak artmıştır. 2000'li yılların başında, Türkiye'de sığınmacı ve mülteciler 5-6 bin civarındadır ancak 2008 yılında bu sayı 12 binlere, 2009'da 19 binlere yaklaşmıştır (SGDD, 2011: 2). Bu dönemde, 2000 öncesinde başlayan düzensiz göç dalgalarının etkisi artarak devam etmiştir. Örneğin, Türkiye'de 1995-2003 arası yakalanan kaçak göçmenlerin sayısında; Moldova, Pakistan, Irak, Romanya, Rusya Federasyonu, Afganistan ve Ukrayna menşeliler ağırlıktadır. Bu aralıkta en çok 1999 yılında keskin bir artış vardır (Remzi, 2016: 74-75). İkinci bir sıçrama ise, 2000 yılında görülmüş ve Emniyet Genel Müdürlüğü verilerine göre yakalanan yasa dışı yabancı uyuklu sayısı; 1999'daki sayının neredeyse 2 katına çıkmıştır. 2000-2001 yıllarında yakalananların menşei ülkelerine göre sıralanışında, Irak başta yer almış, onu Afganistan, Moldova, İran, Pakistan, Rusya, Romanya, Ukrayna, Bangladeş ve Gürcistan takip etmiştir (Danış, 2004: 225- 227).

BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin 2006 yılında yayımladığı raporda, Türkiye göç için ilk on hedef ülkeden biri olarak gösterilmiştir. İnsan ticareti yaygınlığının baz alındığı raporda Türkiye, orta derecede kaynak ülke, yüksek derece transit ülke, çok yüksek derece hedef ülke olarak değerlendirilmiştir (UNODC, 2006: 18-20'dan akt. Deniz, 2014: 200).

2007-2012 arası dönemde, yakalananların sayılarına bakıldığında, 2008 yılında döneminin tepe noktasına ulaşarak, sonrasında azalma eğilimine geçtiği görülmüştür (Remzi, 2016: 74-75). Yine Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 2000-2010 arası toplam göç verilerine bakıldığında; Irak, Pakistan, Afganistan ve İran kökenlilerin tamamı transit grubuna dahildir ve Bangladeş de onların ardında birinci sırada yer almaktadır. Transit grubundaki ilk üç ülkenin, daha geniş bir kategori olarak düzensiz göçe konu olanlar listesinde de ilk üçte yer aldığı görülür. Bununla birlikte kaçak çalışanların, köken ülke sıralaması ise Moldova, Gürcistan,

Romanya, Rusya federasyonu ve Ukrayna şeklinde olup, Moldova ve Gürcistan düzensiz göçe konu olanlar kısmında dördüncü ve beşinci sırada yer almıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 23).

2000 yılında 4.984 olan sığınmacı/mülteci sayısı, 2011 yılında 16.690'a çıkarak üç kattan fazla artmıştır ancak günümüze oranla hala oldukça düşüktür. İltica etmek amaçlı gelenler; İran, Irak, Afganistan ve Somali gibi Türkiye'nin doğusundaki ülkelerden gelenlerdir (Deniz, 2014: 191).

2000 sonrası düzensiz/yasa dışı konumda bulunan yabancıların ağırlıkla bulunduğu üç kent İstanbul, Ankara ve Van olmuştur (Çakırcı, 2012: 77). Düzensiz ve yasa dışı konumda bulunan yabancıların Türkiye'de en fazla tercih ettikleri şehir; nüfus miktarının fazlalığı, kozmopolit yapısı, geçiş güzergâhında bulunması, denizle bağlantısının olması gibi nedenlerden dolayı İstanbul'dur¹³. İstanbul'da Beyoğlu-Tarlabası ve Dolapdere bölgeleri, önemli bir barınma yeri işlevi görmüştür. Fatih İlçesi Aksaray ve Laleli hattı da iş bulma imkânları, bekâr odaları ve otelleriyle kayıt dışı yaşamın çekim merkezi olmaya devam etmiştir. Kayıt dışı ekonominin yaygınlığının desteğiyle; kent yoksullarının da yoğun bulunduğu bu mahallelerde, yabancılar kolaylıkla barınma ve iş sorunlarını çözebilmişlerdir. Kayıtdışı olanların çoğu, Van, Ankara, İzmir, Mersin, Muğla, Gaziantep, Mardin, Adapazarı ve İstanbul'da, en kötü gecekondular bölgelerinde veya şehir merkezindeki harap semtlerde barınmıştır. Giriş ve çıkış olarak kullandıkları güzergâhları Aydın (Didim ve Kuşadası), Ağrı (Patnos ve Doğubeyazıt), Balıkesir (Edremit ve Ayvalık), Çanakkale (Ayvacık ve Küçükkuyu), Diyarbakır, Edirne (Uzunköprü, Meriç, İpsala ve Bosnaköy), Hakkari, Hatay (Yayladağı), Iğdır, İzmir (Aliağa, Çeşme, Menemen, Menderes ve Seferihisar), İstanbul, Konya (Ereğli), Manisa (Akhisar), Muğla (Bodrum) ve Van (Muradiye ve Gevaş) olmuştur (Akçadağ, 2012: 28).

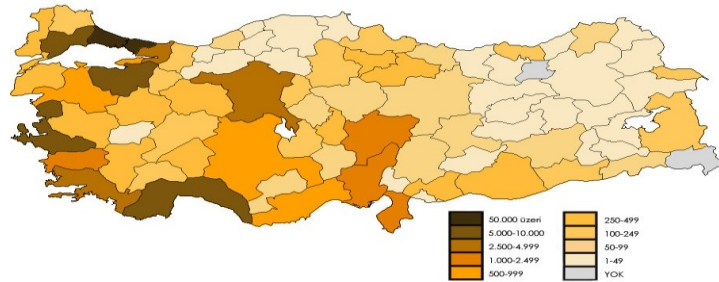
Türkiye'ye gelen uluslararası göçün farklı bir kategorisi de, "alternatif yaşam arayanlar" ve emeklilerin, büyük kentler ile Akdeniz ve Ege kıyılarına yönelen yerleşim amaçlı göçlerdir (Südaş ve Mutluer, 2010: 39). Emeklilerin ilk grubunu, genellikle 35-55 yaş aralığındaki, serbest sanatçılar ile mağaza, butik, hatıra eşyası dükkânı vb. işletenleri de içerecek şekilde yeni bir düzen arayışında olan kişiler oluşturmaktadır (Aydın, 2009: 59). İkinci grup, "*Son Durak Turizmi*" olarak adlandırılan emekli göçleridir ve çoğunlukla turist olarak Avrupa ve diğer Kuzey ülkelerinden orta yaş üstü yabancıların, iklim şartları, yaşam maliyeti, sağlıklı ve çeşitli

¹³ Emniyet Genel Müdürlüğü verilerine göre İstanbul'da yakalanan yasa dışı göçmen sayıları 2007 yılında 64.290, 2008 yılında 65.737, 2009 yılında 34.345, 2010 yılında 32.667 ve 2011 yılında 44.415 şeklindedir (<http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/yasadisi-goc-ve-gocmen-kacaciligi.aspx>).

gıda, güvenlik, konut ve mezarlık alanları gibi faktörlerin etkisiyle ziyaret ettikleri yerlere yerleşmeleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Toprak, 2009: 102). Özerim'in (2012: 4776-4781) yaptığı alan araştırmasında ise; yabancı uyruklu emekliler Türkiye'ye göç etme sebeplerini¹⁴ Türk kültürüne duydukları ilgi, farklı yaşam tarzı, doğal yaşamın tahrip edilmemiş olması ve ticarileşmemiş olma durumu, yaşam şartlarının ucuzluğu, iletişim ağları ve tavsiyeler ile Türkiye'nin AB adaylık süreci şeklinde açıklamışlardır.

Türkiye yönlü bu yeni göç hareketi, 1990'ların ortalarında başlasa da, yabancılara daha rahat mülk edinme imkanı sunan 2003 tarihli yasal düzenleme, süreci önemli ölçüde hızlandırmıştır (Südaş ve Mutluer, 2008: 53; Südaş ve Mutluer, 2010: 39). Bu doğrultuda, yabancılardan Türkiye'de mülk edinme oranında 2003-2010 arasında %143'lük bir artış olmuştur (Südaş ve Mutluer, 2010: 41). Hedef lokasyonlarına bakıldığında ise İstanbul, Ankara; İzmir-Çeşme; Aydın-Kuşadası ve Didim; Muğla-Marmaris, Bodrum ve Fethiye; Antalya- Kemer, Manavgat ve Alanya'nın öne çıktığı görülmektedir (Südaş ve Mutluer, 2008: 53; Özerim, 2008: 56). 2003 öncesi yerleşim yeri tercihinde örnek olarak, 2001'de 6.000 Alman ve Hollandalı'nın Alanya ve civarına yerleşmesi gösterilebilirken; İngilizlerin ise güneybatı kıyılarında artarak yoğunlaşması dikkat çekmiştir (Aydın, 2009: 59). Şekil 2'de de görüldüğü üzere, İçişleri Bakanlığının 2005 verilerine göre, ikamet izni olan yabancıların Türkiye'deki coğrafi dağılışı incelendiğinde, İstanbul (79,689), Ankara (12.981) Bursa (10,722) ve Antalya (9,214) şeklinde bir sıralama mevcuttur (akt. Toprak, 2009: 101). Bu illeri Tekirdağ, İzmir, Kocaeli, Muğla, Aydın, Hatay, Adana, Kayseri gibi iller takip ederken, Hakkâri ve Bayburt'ta ikamet izni almış yabancı bulunmadığı görülmektedir.

Şekil 2. Türkiye'de İkamet İzni Almış Yabancıların İllere Göre Dağılımı, 2005



Kaynak: İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğünden akt. Özerim, M. G. (2008: 54).

¹⁴ "Diğer tarafta; sosyal aktivitelerin azlığı, sağlık masrafları, bürokrasi, ticaret ve alışverişte güvensizlik, kadınlara karşı yaklaşım, hukuk kurallarının anlaşılır olmaması, posta ve diğer hizmetlerin yetersiz kalması ve yazın yüksek sıcaklıklar emekli göçmenlerce Türkiye'nin dezavantajlı yönleri olarak nitelendirilmiştir" (Özerim, 2012: 4776-4781).

Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından 2006-2008 arasında yürütülen TÜBİTAK destekli çalışmada da; Alanya ve çevresinde yerleşen yabancı uyruklu emeklilerin ağırlıklı olarak Almanya, İngiltere, Hollanda, Norveç, Danimarka, Belçika, İsveç ve İrlanda kökenli olduğu belirlenmiştir (akt. Özerim, 2008: 57). 2008 yılına gelindiğinde ise, yalnızca Alanya'da ikamet eden yabancıların sayısı 13.200 kişiyi bulmuştur ve bu nüfusu Almanya, Danimarka, Rusya, İrlanda, Hollanda gibi ülkelerden gelenler oluşturmaktadır (Toprak, 2009: 101).

Bu dönemde göçmenlerin yerleşim dinamiklerinde ön plana çıkan bir başka husus da, uydu il uygulamasıdır. Türkiye, Avrupa kökenli olmayan şartlı mültecilere güvenli üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar ev sahipliği yapmaktadır¹⁵. Bu bağlamda da uydu kentler, uluslararası koruma talebinde bulunan yabancıların bekleme sürecinde, İçişleri Bakanlığınca “sorunsuz” olarak görülen illere yönlendirildikleri ve devlet tarafından takipli bir şekilde zorunlu ikamet ettikleri şehirlerdir.¹⁶ Zorunlu ikamet kasıt, yönlendirilen göçmenlerin buldukları şehir içinde hareket serbestisi varken, ülke içinde kentler arası hareketin kontrol altında ve daha kısıtlı olmasıdır (Kahya, 2014b: 4093).¹⁷ Bu uygulama esasen İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya gibi metropollerde yığılma olmaması için önlem olarak uygulamaya geçirilmiştir ve bu kentler uydu il kapsamına alınmamıştır. 1990 öncesi döneme bakıldığında, Türkiye'ye gelen göçmenlerin İçişleri Bakanlığı'nın izin verdiği yerlere yerleşebilecekleri öngörülmüştür¹⁸ ve bu düzenleme esasen ilk uydu il uygulaması olarak görülebilir (Kahya, 2014b: 4090). Ancak 2000'lerle birlikte göçün yoğunlaşması uydu il uygulamasının kamp uygulamasına alternatif bir politika olarak ön plana çıkmasına sebep olmuştur (Kahya ve Sallan Gül, 2017: 1389). Bilhassa 2005-2013 arası, Afganistan, Somali, Irak ve İran kökenli yabancıların Türkiye'deki uluslararası korunma başvuruları önemli ölçüde artmıştır (Eryurt ve Koç, 2017: 17). 2011 yılına kadar uydu il sayısı 30'larda kalmıştır (Kahya ve Sallan-Gül, 2017: 1390). Bu uygulamada daha çok Afrika ve Asya kökenli göçmenler öne çıkmaktadır (Kahya ve

¹⁵ Türkiye'de Avrupa dışından gelen ve uluslararası koruma rejimi altında olanların Türkiye'de Göç İdaresi tarafından “şartlı mülteci” olarak tanımlanarak üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar uydu kentlerde yaşamak zorunluluğu vardır. (Coşkun ve Yılmaz, 2018: 274).

¹⁶ 6458 sayılı Kanun madde 82-1'e uyarınca şartlı mülteci ve ikincil koruma statü sahibi kişiler güvenlik, toplum düzenini sağlamak ve büyük şehirlerde yığılmayı önlemek için sadece uydu kentlerde ikamet edebilmektedir. (http://madde14.org/index.php?title=Uydu_Kent)

¹⁷ Uydu il'e yönlendirilenlerin barınacakları yerleri ve çalışacakları işleri kendi imkanlarıyla bulmak durumundadır. Bunun alt kademeli işlerde yasa dışı olarak çalıştırılma riskini artırdığı söylenebilir. Ayrıca geldikleri ülkelerde icra ettikleri meslek ve zanaatlar, aldıkları eğitimler söz konusudur. Kahya (2014a: 161-162, 213) yaptığı çalışmada, başka kentlerde uygun istihdam olanakları varken, zorunlu olarak ikamet edilen kentte mevcut olan iş imkanlarıyla kısıtlanmalarından dolayı bu kişilerden Isparta ve Burdur'da bulunanların sadece %17'sinin kendi ülkesinde yaptığı mesleği icra edebildiğini, ortaya koymuştur. İran uyruklu bir yabancıyla yapılan görüşmede, şahıs İran'da doğalgaz teknolojisi üzerine çalıştığını, Burdur'a yerleştikten sonra aynı alanda çalışma fırsatı bulunduğunu belirtmiş, kendi mesleğini icra etmekten dolayı daha faydalı olduğunu dile getirmiştir.

¹⁸ (Mülga)1950 tarihli 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun Madde 17.

Sallan Gül, 2017: 1390). Bununla birlikte Korkut (2010: 102), Türkiye'deki yabancılara yönelik çalışmasında; İran ve Irak uyrukluların yönlendirildiği iller çeşitlenirken, Afrikalıların çoğunlukla Konya, Niğde ve Isparta gibi belirli kentlerde yoğunlaştığını belirtmektedir.

Bu dönemde, ülke sathına yayılmış bir yabancı nüfustan ve çeşitlilikten söz edilebilmektedir. Birçok kent, göç hareketlerinden etkilenmeye başlamıştır. Özellikle yasa dışı geçişler bağlamında, gelişler için doğu ve güney sınırı, çıkışlar için de batı ve kuzeybatı sınırında hareketlilik yaşamıştır.

4. 2011'den Günümüze Türkiye'de Göç

2011 yılında ikamet izni alanlarda en büyük grubu Bulgaristan'dan gelen soydaşlar oluşturmaktadır. İkinci sırada hızla artan nüfusuyla Ruslar yer alırken, Azerbaycan, Almanya, İngiltere ve Afganistan'dan gelenler bunu takip etmektedir. İran ve Irak'tan gelenler ise son sıralardadır (EGM, 2013'den akt. Deniz, 2014: 198). Bu dönemin en önemli gelişmesi, 2011 yılından bu yana Suriye'de yaşanan iç çatışma ve savaş ortamından kaçan grupların, ağırlıklı en yakın sınır komşusu olan ülkemize yönelmesidir.¹⁹ İlk yıllarda, gelenler için sınır yerleşimlerinde kamp alanları kurulmuştur. 2011'de başlayan kitlesel göçün yoğunluğuyla, 2013'ün sonuna gelindiğinde kamplardaki kapasite dolmuş, Suriyelilerin²⁰²¹ kamp dışı alanlara yerleşmelerine; yani mevcut yerel halkın yerleşim alanlarına gitmelerine olanak verecek politikalar benimsenmiştir. Suriyelilerin yerleşimleri; oluşturulan bu kamp alanları içinde ve kamp alanları dışında olmak üzere iki farklı kategoride sınıflandırılarak istatistiklerde yer bulmuştur.

Tablo 1. Suriyelilerin Kamp İçi ve Kamp Dışı Olmak Üzere İllere Göre Dağılımı (2013)

İL	KAMP İÇİ		KAMP DIŞI	
	KAMP SAYISI	KİŞİ SAYISI	İL	KİŞİ SAYISI
Şanlıurfa	3 Kamp	73.295	Gaziantep	90.000
Gaziantep	4 Kamp	32.696	Diğer*	80.000
Kilis	2 Kamp	27.247	Hatay	60.000

¹⁹ 2017 yılında AFAD tarafından hazırlanan raporda; görüşülen Suriyelilerin başka bir ülke yerine Türkiye'yi seçme nedeni olarak; %53,70'isinin ulaşım kolaylığını, %27,10'unun Türkiye'ye güveniyor olmalarını, %11'inin şartların diğer ülkelere göre daha iyi olmasını, %6,60'ının dini inanç yakınlığını ileri sürdükleri görülmüştür (AFAD, 2017: 31).

²⁰ Suriyelilerin Türkiye'deki durumunu nitelendirmek için her ne kadar gündelik hayatta sıklıkla "mülteci" terimi kullanılıyor olsa da hukuken doğru olan kullanım "geçici koruma altında olan kişiler" dir.

²¹Etnik açıdan Suriyelilerin çoğu Arap kökenlidir. Türkmen ve Kürt kökenli daha azınlıktadır.

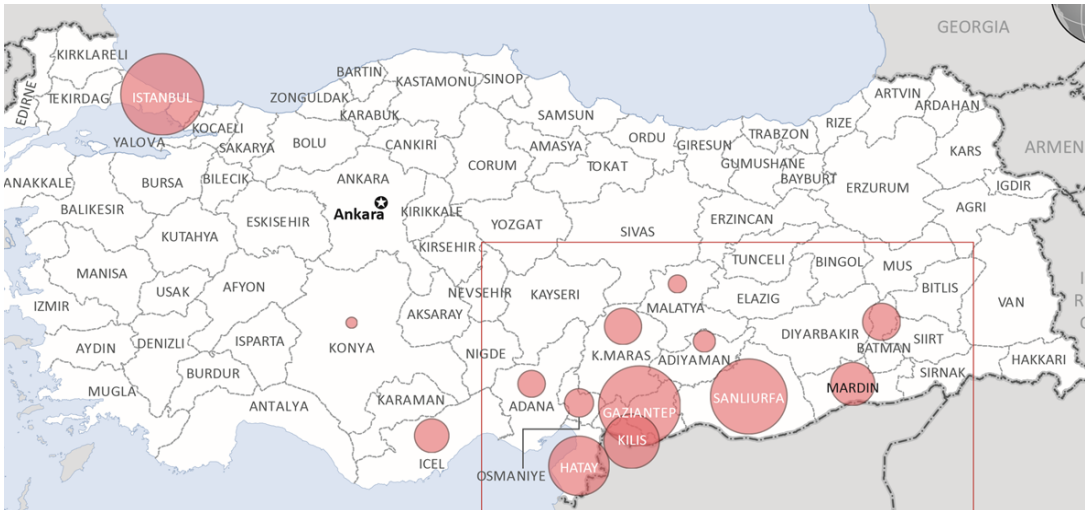
Hatay	5 Kamp	15.404	Şanlıurfa	45.000
Kahramanmaraş	1 Kamp	14.970	Mardin	35.000
Adıyaman	1 Kamp	9.893	Kilis	10.000
Adana	1 Kamp	9.837	Osmaniye	10.000
Osmaniye	1 Kamp	8.268	Kahramanmaraş	10.000
Malatya	1 Kamp	6.440	Adana	9.500
Mardin	1 Kamp	2.336	Adıyaman	300
			Malatya	200

*İstanbul, Konya, Mersin vb. gibi kamp bulunmayan diğer iller.

Kaynak: AFAD, 2013: 16-19

Suriyelilerin Türkiye'deki coğrafi dağılımına bakıldığında, başlangıçtaki durumu AFAD'ın 2013 tarihli araştırmasından okumak mümkündür. Tablo 1'de de görüldüğü gibi, 2013'ün Ağustos ayı itibariyle, Türkiye'de bulunan Suriyelilerin yaklaşık %64'ü kamp dışında, geri kalanı ise geçici kamplarda yaşamaktadır. 2013 yılında Türkiye'deki Suriyelilerin durumuna kamp içi ve kamp dışı ayrımı yapılmaksızın Şekil 3'teki harita üzerinden bakıldığında da Gaziantep, Şanlıurfa, İstanbul, Hatay, Kilis, Mardin, Kahramanmaraş, Batman, Mersin, Adana, Osmaniye, Adıyaman, Malatya ve Konya şeklinde bir sıralama ortaya çıkmaktadır.

Şekil 3. Türkiye'deki Suriyelilerin Durumu (2013)



Kaynak: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/81830>

Suriyelilerin kamplarda, sınır illerinde ve kendilerine daha fazla hareket imkânı sağlaması sebebiyle de, büyük şehirlerde biriktiği görülmeye başlanmıştır.

Tablo 2. 2014 Yılında Suriyelilerin Kamplara Göre Dağılımı

İl	Kişi Sayısı	Oranı
Şanlıurfa	72.691	%33
Kilis	37.665	%17
Gaziantep	33.894	%15
Kahramanmaraş	15.162	%7
Hatay	14.660	%7
Adana	11.399	%5
Adıyaman	9.522	%4
Osmaniye	9.362	%4
Mardin	8.088	%4
Malatya	7.052	%3

Kaynak: AFAD, 2014: 11

2014'ün Ekim ayında Türkiye'de bulunan 1.565.000 Suriyelinin 220 bini (%13- 14) 10 ildeki 22 kampta iken, 2015'in Nisan ayında 1.758.000'e ulaşan nüfusun 258 bini (%14) kamplarda yaşamaktadır (Erdoğan ve Çorabatır, 2019: 7).

Türkiye 2011'den itibaren uluslararası göç hareketlerinden aldığı rol bağlamında kritik bir eşikten geçmektedir. Çünkü yurtdışı doğumlu ya da yabancı uyruklu nüfusun milyonu aştığı ve ilk defa 2016 yılında ülke nüfusu içerisindeki oranın %1'i geçtiği yeni bir evreye girilmiştir (Yakar ve Südaş, 2019: 139). Türkiye, 2015'den itibaren de, dünyada en çok iltica amacıyla gelmiş yabancı barındıran ülke olmuştur (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 32).

Şekil 4. 2015 Yılında Yakalanan Göçmenlerin İllere Göre Dağılımı



Kaynak: https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/95958745_goc-istatistik-raporu-nisan-2017.pdf

Şekil 4'te 2015 yılında yakalanan göçmenlerin illere göre dağılımını gösterilmiştir. Buna göre en çok göçmen Ankara, İstanbul, Kırklareli, Edirne, Çanakkale, Balıkesir, İzmir, İzmir, Aydın, Muğla, Antalya, Mersin, Hatay, Hakkari, Van, Ağrı, Iğdır, Artvin ve Trabzon'da yakalanmıştır.

Bu dönemde Türkiye, Suriye'ye ilaveten Afganistan, Irak ve İran başta olmak üzere, ülkelerindeki çatışma ortamından kaçan insanların²² akınına da uğramaya devam etmektedir (Yakar ve Südaş, 2019: 139; Erdoğan, 2019: 3). Türkiye'deki Afganların durumu, kısa zamanda kitlesel göç olmaması bakımından Suriye örneğinden ayrılmıştır²³.

2016'nın Mart ayından itibaren kamplardaki sayılar giderek azalmaya başlamıştır. İçişleri Bakanlığı'nın 2016 verilerine göre; 2.258.076 Suriyelinin illere dağılımında sırasıyla, Şanlıurfa (356.390 kişi), Hatay (341.174 kişi), İstanbul (305.067 kişi), Gaziantep (277.905 kişi), Adana (121.851 kişi), Kilis (114.567 kişi), Mersin (114.148 kişi), Mardin (88.139 kişi), İzmir (73.314 kişi), Kahramanmaraş (72.653 kişi), Bursa (70.280 kişi), Ankara (42.616 kişi), Konya (37.159 kişi), Osmaniye (32.110 kişi) ve Kayseri (30.270 kişi) öne çıkmıştır (İçişleri Bakanlığı'ndan akt. Khalaf ve Ilgar, 2017: 47). AFAD'ın Suriyelilere yönelik 2017 tarihli

²² Bu durum, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığının düzensiz göç eden yabancılardan yakalananlara dair grafiklerinde de kendini göstermekte ve 2019'da zirveye ulaşılmasında Afganlar öne çıkmaktadır (<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>).

²³ Afganlar arasında uluslararası koruma başvurusu yapan kişilerin yanını sıra sırf yaşam standardını yükseltmek amacıyla gelip kalmak isteyenler de bulunmaktadır (Karakaya ve Karakaya, 2021).

raporuna göre²⁴, Suriyelilerin kamp dışı yerleşim tercihlerinin en fazla olduğu iller sırasıyla İstanbul, Hatay, Şanlıurfa, Gaziantep, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Kilis, Mardin, Ankara, Konya, Kahramanmaraş, Kayseri, Osmaniye, Kocaeli, Diyarbakır, Batman şeklindedir. Kamp içindeki yerleşim yerleri ise yine sırasıyla Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Kahramanmaraş, Hatay, Osmaniye, Malatya, Adıyaman, Mardin, Adana'dır (AFAD, 2017: 19).

Türkiye'deki Suriyelilerin 2019 yılındaki durumuna bakıldığında da, Şekil 5'te de görüldüğü üzere İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Kilis ve Konya şeklinde bir sıralama söz konusudur.

Şekil 5. Türkiye'deki Suriyelilerin Durumu (2019)



Kaynak: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi-haziran-2019/>

Göç İdaresi Başkanlığı'nın 09.05.2024 tarihli son verilerine bakıldığında ise, geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli sığınmacıların 57.774'ü (%1,8'i) sırasıyla Kahramanmaraş, Adana, Hatay, Malatya ve Osmaniye'deki geçici koruma merkezlerindeyken; bu merkezlerin dışında bulunan 3.057.762 Suriyelinin illere göre dağılımında İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Adana, Mersin, Bursa, Konya, İzmir ve Ankara öne çıkmaktadır. Kayıtlı Suriyeli sayısının ilde yaşayan toplam kişi sayısına oranına bakıldığında ise kentler Kilis (%31,15), Gaziantep (%16,55), Hatay (%14,33), Şanlıurfa (%11,01), Mersin (%9,48), Adana (%8,80), Kahramanmaraş (%7,26), Osmaniye (%6,69), Mardin (%6,28), Kayseri (%5,43), Bursa (%5,07) olarak sıralanmaktadır²⁵.

Yalnızca il bazında değil, daha küçük ölçekte de benzer bir yoğunlaşma vardır. Suriyelilerin ilk yerleştiği il olan Hatay'a ilişkin olarak Cengiz (2020: 106-119), Narlıca'da

²⁴ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verileri esas alınmıştır.

²⁵<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Suriyeli göçmen sayısının yerlilerin üç katına ulaştığını ve buranın gerek yerliler, gerekse göçmenlerce *Küçük Suriye* olarak algılanmaya başlandığını belirtmiştir. Narlıca'yı takiben Ürgenpaşa, Akasya, Odabaşı, General Şükrü Kanatlı, Hacı Ömer Alpagot, Akevler, Altınçay, Saraykent ve Ekinci, göçmenlerin en fazla olduğu yerleşimlerdir ve yalnızca bu 10 mahalle Antakya'daki Suriyelilerin %83'ünü oluşturur (Cengiz, 2020: 106-119). Sönmez (2016: 394), Gaziantep'teki Suriyelilerin mekânsal dağılımı ile ilgili çalışmasında, daha çok sosyo-ekonomik dinamiklerin yer seçiminde etkili olduğunu ortaya koymuş; en çok Suriyeli nüfusun Karşıyaka, Cumhuriyet-Vatan mahalleleri arası, Güneykent ve Karataş bölgelerinde toplandığını belirtmiştir. Özgür (2020: 229-234)'ün büyük kentlerdeki göçmenlerin mekânsal ayrışmasına yönelik sunduğu örnekler, kümelenmenin ne boyutta gerçekleştiğini gözler önüne sermektedir. Örneğin, İstanbul'da fazlaca tercih edilen Fatih'in Akşemsettin, Aksaray, Ali Kuşçu ve Molla Gürani mahalleleri Suriyeli nüfusu açısından da ön plana çıkmış; Akşemsettin Caddesi artık 'Suriye Caddesi', Malta Çarşısı da 'Suriye Çarşısı' şeklinde anılır olmuştur. Ankara'nın Altındağ ilçesindeki yerleşim yerlerinden Ulubey, Alemdağ ve Önder mahalleleri, Suriye kökenli nüfusun yerel halktan fazla olduğu çarpıcı örneklerdendir ve 'Küçük Halep' şeklinde adlandırılmaktadır. İzmir'de, Suriyelilerin üçte ikisinin Konak, Karabağlar ve Bornova ilçelerine yığıldığı görülür. Konak ilçesinde; bilhassa Basmane, Kapılar, Kadifekale ve Agora; Basmane'de; Zeytinlik ve Karabağlar'da Limontepe önemli kümelenme mekanlarıdır. Adana'da Seyhan ilçesine bağlı Mirzaçelebi, Küçük Halep olarak adlandırılan bir mahalle iken, Ziya Ülhak Caddesi ise dükkanlarının büyük çoğunluğunun Suriyeliler tarafından işletilmesi sebebiyle 'Suriyeli Caddesi' olarak anılmaktadır.

2011 sonrası dönemde, bir başka toplu göç, Ahıska Türklerine yönelik ikinci iskan çalışmasıdır. Ukrayna'da meydana gelen çatışma ortamı dolayısıyla uygun bulunan 677 aile arasından ilk olarak 427 kişiden oluşan 117 aile 25 Aralık 2015'de Erzincan'ın Üzümlü İlçesine yerleştirilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2016). Erzincan'a iskan ettirilen Ahıska Türkleri örneği mekân bağlamında incelendiğinde; göçmenler için TOKİ tarafından inşa edilen konutların kent merkezi dışında yeni konutlar olması bir yandan *soylulaştırma*, *yeniden canlandırma*, *yeniden geliştirme* ve benzeri uygulamalar ile göç edenlerin ilk yerleştikleri yaşam alanının dışına itilerek yerinden edilmesinin önüne geçerken, diğer yandan ise, göçmenlerin kümelenmesi sonucunu doğurmuş ve böylelikle kentte mekânsal bir ayrışma ortaya çıkarmıştır (Aktepe vd., 2017: 144-145). Günümüzde 100.000'i aşkın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğu tahmin edilen, bunun yanında hala vatandaşlık almamış ve oturma izniyle yerleşimlerini sürdüren Ahıska Türkleri, ülkenin farklı şehirlerine dağılmış,

ancak ağırlıklı Bursa, Antalya, İzmir, Erzincan ve Bitlis'te yoğunlaşmıştır (Aydın, 2021). Genel mekansal dağılımı anlayabilmek adına 1921'den bu yana olan göç hareketlerine Şekil 6 üzerinden bakıldığında ise, yukarıda sayılan illere ilaveten, Hatay, Iğdır, Erzurum, Çanakkale, Ağrı, Muş, Çorum, Samsun, Denizli, Aydın, Kayseri, Artvin ve Ardahan'da Ahıska Türkleri yaşadığı görülür (Kahraman ve İbrahimov, 2013: 84).

Şekil 6. Ahıska Türklerinin Türkiye'de Buldukları İllerin Dağılımı



Kaynak: Kahraman ve İbrahimov, 2013: 85.

2011 sonrası dönemdeki göçmen yerleşimlerine bakıldığında dikkat çeken diğer bir husus da bir önceki dönemden devam eden uydu il uygulamasının yaygınlaşmasıdır. 2011 öncesinde 30 uydu il bulunurken, bu sayı 2011'de 51'e ve 2012 sonunda Karadeniz'deki pek çok kentin de eklenmesiyle, 2013'te 62'ye çıkmıştır (Kılıç, 2013: 2)²⁶. Uydu il uygulamasına tabi olan 51 uydu ilde 13 Mayıs 2014'te 27.218 Afgan bulunmaktadır.²⁷ Şekil 7'deki uydu il haritasına bakıldığında, büyükşehirler olarak İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir, Kocaeli, Antalya, Aydın, Muğla gibi şehirler ile Kırklareli, Edirne, Tekirdağ sınır şehirleri (kaçak geçiş ihtimaline önlem olarak) de bu uygulamanın dışında tutulmuştur.²⁸

²⁶Uydu illerin sayısının çoğaltılmasında Suriyeli göçünün rol oynadığı anlaşılmaktadır. Uydu illerin sayısının sürekli değişmesinde ve artmasında, Türkiye'nin aldığı yoğun göçe ve kentlerdeki kapasite yokuşuna genel olarak dikkat çekilmektedir (akt. Kahya ve Sallan Gül, 2017: 1393).

²⁷"Türkiye'de Afgan Mülteciler" <https://multeci.org.tr/2014/06/18/turkiyedeki-afgan-multeciler/>

²⁸ Uydu kent olmayan diğer iller: Rize, Bartın, Osmaniye, Diyarbakır, Siirt, Bitlis, Muş, Bingöl ve Tunceli.

Şekil 7. Türkiye’de Yabancıların Yönlendirildiği Uydu iller



Kaynak: BMMYK’dan akt. Leghtas ve Sullivan, 2017: 6

Yabancıların ikamete tabi tutulduğu yerler olarak Geri Gönderme Merkezlerinden söz edilmelidir. Geri Gönderme Merkezleri, Türkiye’de yasal olarak kalış hakkı bulunmadığından ülkesine geri gönderilecek kişilerden haklarında “idari gözetim kararı” alınanların en fazla 6 ay olmak üzere ve gerekli görüldüğü takdirde yine en fazla 6 ay daha uzatmak kaydıyla tutulduğu yerlerdir²⁹. Bu bağlamda Türkiye’de Adana, Ağrı, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Edirne, Erzurum (2), Gaziantep, Iğdır (Geçici), İstanbul (3), İzmir, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Kütahya, Malatya (2), Muğla, Niğde, Şanlıurfa, Van olmak üzere 24 ilde toplam 28 geri gönderme merkezi bulunmaktadır³⁰.

Bugün Göç İdaresi Başkanlığı’nın 09.05.2024 tarihli verilerine göre, 2023 yılından bugüne düzensiz göçe konu olmaları nedeniyle yakalanan Afganlar, ilk sırada yer almaktadır (94.255 kişi) bunu; Suriye, (73.058 kişi), Filistin (22.392 kişi), Türkmenistan (19.882 kişi), Fas (15.430 kişi), Özbekistan (13.093 kişi), Irak (11.225 kişi), İran (9.956 kişi), Yemen (6.980 kişi) uyruklular takip ederken diğer kategorisinde ise 65.635 kişi bulunmaktadır.³¹ Düzensiz göçmenlerin yerleşim tercihlerine bakıldığında, başlangıçtaki tutumun devam ettirildiği görülür. Türkiye’de büyük kentler ve sınır kentlerinde yoğunlaşma yaşanırken, bu kentlerin belirli bölgelerinde de kümelenme olmakta, böylece yabancı nüfusun dengesiz bir coğrafi dağılımıyla karşı karşıya kalınmaktadır (Özgür, 2020: 223).

²⁹ “Sınır Dışı Etme” <https://www.goc.gov.tr/sinir-disi-etme>.

³⁰ “Geri Gönderme Merkezleri İletişim” <https://www.goc.gov.tr/geri-gonderme-merkezleri-iletisim>.

³¹ “Düzensiz Göç” <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>.

Son yıllarda Türkiye'ye yönelen Avrupa'dan emekli göçü ile yabancı uyruklulara konut satışlarının³² tetiklediği yabancı yerleşim tercihleri dikkat çekmektedir. 2003 yılındaki düzenlemeye benzer bir şekilde, 18 Eylül 2018 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan düzenlemeler de vatandaşlık kazanmayı ve dolayısıyla Türkiye'ye göçü kolaylaştırmaktadır. Buna göre, en az 500.000 ABD doları veya karşılığı döviz tutarında sabit sermaye yatırımı yapmak, en az 400.000 ABD doları veya karşılığı döviz tutarında ve 3 yıl satılmamak kaydıyla gayrimenkul almak, en az 500.000 ABD doları veya karşılığı döviz tutarında ve yine 3 yıl tutmak kaydıyla mevduat, devlet tahvili, yatırım fonu veya girişim sermayesi yatırım fonu ve kapsamı Sigortacılık ve Özel Emeklilik Denetleme Kurumunca belirlenmiş fonlardan satın almak, en az 50 kişilik istihdam oluşturmak şartlarından herhangi biri sağlandığında, Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Türk vatandaşlığı kazanılabilmektedir.³³ Bunlar henüz Marmara, Ege, Akdeniz bölgelerindeki kentlere yönelmiş durumdadır.

5. Değerlendirme ve Politika Önerisi

Bu çalışmada, 1990'lardan günümüze kadar Türkiye'ye yönelen uluslararası göçün mekânsal dağılımı ve etkileri içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Elde edilen bulgular, Türkiye'nin göç alan bir ülke olarak geçirdiği dönüşümleri ve bu dönüşümlerin mekânsal izlerini detaylı bir şekilde ortaya koymuştur. Ancak, göçmenlerin yoğunlaştığı bölgelerde sadece göçmenlerin değil, yerel halkın da çeşitli sorunlarla karşı karşıya kaldığı bilinmelidir. Ekonomik açıdan, göçmenlerin daha düşük ücretlere çalışmayı kabul etmesi, iş gücü piyasasında rekabeti artırarak yerel halkın iş bulmasını malesef zorlaştırmaktadır. Sosyal açıdan, farklı kültürlerin bir arada yaşaması zaman zaman sosyal gerilimlere ve kültürel çatışmalara yol açarak toplumsal huzursuzluklara neden olabilmektedir. Konut ve barınma sorunları da önemli bir etki yaratmakta; göçmenlerin yoğunlaştığı bölgelerde konut talebinin artması kira fiyatlarının yükselmesine ve konut bulma zorluklarına neden olabilmektedir. Ayrıca, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere olan talebin artması, mevcut hizmetlerin kapasitesini zorlayarak, yerel halkın bu hizmetlere erişimini de zorlaştırmaktadır.

Göç ve yerleşim politikaları bağlamında değerlendirme yapıldığında; Türkiye, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde etnik ve dini açıdan homojenize bir göç türünü desteklemiştir. Çoğunlukla vatandaş yapılmış bu göçmenler, ülkede kırsal niteliğindeki coğrafyaya

³² Yabancı uyruklulara konut satışı konusunda Bkz. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Kasim-2022-45683>.

³³ "Gayrimenkul ve Vatandaşlık Edinimi" <https://www.invest.gov.tr/tr/investmentguide/sayfalar/acquiring-property-and-citizenship.aspx>.

dağıtılmıştır. Dağıtıldıkları kırsal bölgelerde ayrıksı köyler ya da mahalleler oluşsa da, zamanla yerel halkla kaynaşma ve etkileşim söz konusu olmuştur. Bu göçmenlerin kentsel alanlara yönelişi, yasal olarak 5 ile 7 yıl yerleştirildikleri yerde kalma sürelerinin bitiminde ve/veya 1950 li yıllara doğru o dönemin iç göç hareketiyle aynı rotada büyük şehirlere yönelik gerçekleşmiştir. 1980 lerle birlikte liberal politikaların da etkisiyle, göç hareketleri dünyada da çeşitlenmiş ve Türkiye de, kısa kalışlar, yeni sığınmalar, soydaş göçünün devamı gibi birden çok göç türüyle karşılaşmaya devam etmiştir. 1990'larla birlikte doğu bölgesinden Kürt kökenlilerin mülteci olarak yurtdışında sığınma arayışları, transit göçmenler için Türkiye'nin yeni bir coğrafya olarak keşfedilmesi ve geliş gidişlerin artması, mekik göçü gibi başka göçlerin durağı olunması söz konusu olmuştur. Yeni göç türleri büyük şehirlerde ve ağırlıkla İstanbul'da yer seçmektedir ve transit geçişler için zaman zaman kıyı bölgelerinde ve Avrupa'ya sınır olan kentlerde hareketlilik söz konusudur. BMMYK sığınma başvurusu alma sürecinin de etkisiyle 2000'li yıllarda, yeniden küçük ölçekli Anadolu kentleri, göçlere tanık olmuştur. Bu kentlerin yeniden göçle karşılaşması, ama bu sefer farklı etnik ve dini grupların buralarda (uydu kentlerde) kalmak durumunda olmasıyla çeşitli uyum sorunları oluşmuştur. 2000 sonrası kaçak ve düzensiz göçte artan eğilim, Türkiye için de zorlayıcı tedbirler alma ve göç konusunda daha sivil bir kurumsallaşmaya sebep olmuştur. 2011 Suriye iç savaşı süreciyle birlikte gelişen sığınmacı akını sonrasında, göç politikalarında önemli bir dönüm noktası olmuş ve bünyesinde en çok sığınmacı barındıran ülke konumuna gelinmiştir. Sığınmacıların yasal statüsünün netleşmesi için ve göçle ilgili genel yasal çerçevenin hazırlanması süreçleri ve göçe yönelik kurumsal yapının oluşması da benzer süreçlerin sonuçlarıdır. Sığınanların kayıtlanması sırasında, İstanbul özel olarak yerleşime kapalı tutulmaya çalışılsa da, kaçak ve düzensiz göçten büyük şehirleri korumak için alınan bu tarz tedbirler çok işe yaramamıştır. Çünkü, ekonomik olarak ayakta kalmak isteyen düzenli veya düzensiz göçmenler için, bu büyük şehirlere yönelmek (ve özellikle İstanbul'a) enformel sektörün çekici gücü nedeniyle de mecburiyettir.

Bu noktada, yeni göç hareketleri bağlamında, bulunduğumuz coğrafyanın hareketli ve sıkıntılı olmasından, mevcut durumdaki göç yükü de dikkate alınarak, sınır bölgelerine yönelik tedbirlerinin artırılması gerekmektedir. Kaçak girişlerin olabildiğince önlendiği, mevcut enformel sektörleri besleyen kaçak işgücünün, yasal işgücü içerisine dahil edilebilecek kısımlarının edildiği ve edilemeyenler için de etkili sınır dışı etme mekanizmalarının çalıştırıldığı bir göç yönetimi hedeflenmelidir. Kontrolsüz ve ülke içinde ekonomik, sosyal ve kültürel dokuyu bozacak, hatta güvenlik açığı oluşturabilecek nitelikteki göçün minimize edilmesi öncelikli adım olmalıdır. Bu yapılırken, uluslararası toplumun yük ve sorumluluk

alması için de çaba sarf etmeye devam edilmelidir. Yaşanacak olası insani dramlar, başta önlenmeli, sınırlara yığılanların istatistikten ibaret olmayıp, temel hak ve özgürlükleri olan bireyler oldukları uluslararası kamuoyunun gündemine sürekli taşınmalıdır. İnsani perspektifi kaybetmeden, ama göç üretecek mekanizmaları önceden sezerek ve bunlara önlem olarak “geniş açılı” göç politikaları yürütülmek durumundadır.

Önleyici tedbirlerin ardından, yerleşik göçmenlerin, yerel topluma şehre uyumlarında iki taraflı (yerel toplum ve göçmen toplum ortaklığında) politika alanlarına odaklanılmalıdır. Ülkemize yerleşmiş olan veya yerleşmesine izin verileceklerin kalış şekillerine ve hukuki statülerine bağlı olarak, mevcut ekonomik ve sosyal hayata uyumları konusunda merkezi ve yerel bazda yeni düzenlemeler yapılmalıdır. Bu düzenlemelerde yerel yönetimlerin rolleri daha aktif olmalı, bütçesi tanımlı şekilde yasal olarak kendilerine sorumluluk tanımlanmalıdır. Bugün Suriyeliler konusu özelinde, hukuki tanımın geçicilik barındırmasından ötürü, politikalarda da tereddütlü ve geçicilik söz konusu olmaktadır. Bu durum; yereldeki aktörlerde ve sığınmacılarda da belirsizlik ve güvensizliğe sebep olmaktadır. Bu nedenle, merkezi planda ilk hamle, özellikle Suriyelilerin uzun vadeli ve net bir yasal statüsünün belirlenmesi konusudur³⁴. Sığınmacıların ilk geldikleri anda yaşanan kurumsal ve yasal dönüşüm artık olabildiğince tamamlanmış ve süreç bu yasaların uygulanması ve sahadaki karışıklıklarının giderilmesine gelmiştir. Yeni dönemde göç politikalarının yerelde temellenmesi gerektiğine dair, ciddi bir bilincin oluşması gerekmektedir. Merkezi idare yerelde örgütlenerek bu işi yeterince etkili çözemez. Yerel yönetimlere denetlenebilecek bütçesel sorumluluk vermek şarttır. Sorunların her zaman yerelden oluşmaya başladığı ve çözümün de yerelden başlatılması gerektiği unutulmamalıdır. Bu noktada Göç İdaresi üzerinden yerelde işbirliği, olumlu sonuçlar alınmasında etkili olacaktır.

³⁴ “Göçmeni tehdit olarak gören ve onu sosyal ve mekânsal alanda dışlayan algıları, sağlıklı yönetmenin birincil aşaması statü netliğinin ve eşitliğinin sağlanmasıdır. Bu da; algıların siyasal tavır içerisinde alınmasını da önleyerek, göç meselesinin siyasal alandan çıkarılmasıyla ve önce haklar, sonra karşılıklı yükümlülükler alanına çıkarılmasıyla mümkün olacaktır. Yönetim kademesinin bu konuyu temel insan hakları perspektifinden ele alması ve yerel halka da bu şekilde anlatması elzemdir. En önemlisi de, artık gelen grubun sosyolojik açıdan kalıcı olduğunu bilmek ve öncelikle bu gruba geçicilik ifade etmeyen yasal ve tanımlı bir statüyü vermek gerekmektedir. Bu statüyü de, topluma haklar perspektifinden anlatmak gereklidir. Eşit statünün ardından, yerele temas eden esas otorite olarak yerel yönetimler, işin merkezinde olmalıdır” (Çakırer-Özservet, 2019: 65). Gerek yerel halkın gerekse yönetimin uyum sağlama yönünde adımlar atması daha sağlıklı bir ortam oluşmasını sağlayacaktır. Göçmenlerin yerel halk ve yönetimlerce yalnızca bir sorun alanı olarak değerlendirilmesi ve diğer taraftan gelenlerin ise uyum sağlama yönünde çekingen davranması mevcut sorunların büyüyerek devam etmesine neden olacaktır. Bunun yerine karşılıklı etkileşimle bize nasıl toplumsal fırsatlar sunuyorlar ve birlikte yaşama kültürümüzü nasıl zenginleştiriyorlar diye bakmak ve varsa onların sorunlarına çözüm önerisi geliştirmek daha kalıcı bir politika için önemlidir (Çakırer-Özservet, 2015b: 110).

Uyum iki taraflı (yani ev sahibi toplum-ev sahibi kurum/kuruluşlar ve göçmen toplum-kurum/kuruluşlar bağlamında) işleme gereken bir süreçtir ve buna ulus ötesi ağ ve bağlardaki aktörler de eklenirse, çok taraflı bir süreç söz konusudur (Çakırer-Özservet, 2019: 60). Sığınmacıların mevcut barınma hakları başta olmak üzere, istihdama katılmaları ve çocuk ve gençlerin eğitime dâhil olmaları konusunda olumlu adımların yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde ele alınması gerekmektedir.

Göçmen ve sığınmacılara bazı haklar tanınırken, yerel halkla ve varış ülkesindeki yaşamla çatışmalarını sağlanmalıdır. Bunun için de kendilerinden aynı zamanda birer kentli gibi sorumluluk almaları beklenmelidir. Sağlanacak hizmetlerde (eğitim-sağlık vb.) yaşadığı yerele geri dönüşü olacak toplumsal faydaları sağlamaları için yönlendirilmelidir. Yapılan hizmetlere mukabil, göçmenlerden gönüllü bazı işlerde görev almaları ve sorumluluk projeleri üretmeleri teşvik edilirse, göçmenler de yaşadıkları topluma katkı sunmuş olduklarından dolayı toplumsal aidiyet hissedecekler (Çakırer-Özservet, 2015a: 51) ve yerel halkla da barışık yaşayacaklardır.

Göçün veren, alan, geçiş yapılan olmak üzere her türden versiyonlarına ev sahipliği yapan bir ülke olarak, yerel halkın göçmenlere yönelik tutumlarının dışlayıcı³⁵ olması yerine, uyum odaklı ve göçmenleri hayata entegre edecek, yapıcı bir şekilde yönlendirilmesi yerel politikalarla mümkün olacaktır. Yukarıda detaylarıyla açıklandığı üzere, uyruk olarak farklı gruplar olsun ya da olmasın Türkiye'de yabancı nüfusla karşılaşmayan il ve ilçe neredeyse yoktur. Bu noktada, yerel uyum politikalarında; hem yabancılardan hem de yerel halktan öncü grupların seçilmesi ve onlarla yerel yönetimlerin işbirliği içerisinde hareket etmesi ve ortak yerel göç politikalarını oluşturması iyi bir başlangıç teşkil edebilir. Çocuk ve kadınlar öncülük rolünü rahatlıkla üstlenebilirler³⁶. Bu öncü aktörler, yereldeki yerleşimlerin getto oluşumları olmadan

³⁵ Tutumların dışlayıcı olmasının önüne geçecek en önemli adım, karşılaşma alanlarının (sosyal ve fiziksel anlamda) tesis edilmesini sağlamak olabilir. Kentsel mekânlar, bireyin ve toplumun bir arada bulunduğu, sosyal etkileşime girdiği, toplumun farklı kesimlerinden insanların bir araya geldiği buluşma alanlarıdır. Bu noktada gündelik hayatta birbiri ile karşılaşmayan grupların, medyanın etkisiyle birbirlerine karşı daha dışlayıcı oldukları çeşitli çalışmalarda da ortaya çıkarılmıştır (Çakırer-Özservet ve Leblebici, 2018: 2448).

³⁶ "Ağırlıklı kitleyi oluşturdukları için Suriyeliler özelinde bakılırsa, gelen nüfusun yarısı çocuklardan oluşmaktadır. Önemli bir oranda da genç ebeveynler vardır ve bu gruba da çocuklar üzerinden ulaşmak mümkündür. Çocukların mekanlarını çok kültürlü ve uyumu destekleyecek şekilde planlamak ve tasarlamak çözümün önemli bir basamağı olacaktır. Yani, konuya kentsel mekan açısından bakıldığında da, formel veya enformel oluşmuş çocuk mekanlarını ele almak, uyumu yönetmenin önemli bir adımı olacaktır. Ayrıca gençlerin toplumu dönüştürme ve toplumu iyiye götürme yönündeki güçleri ve enerjileri toplumsal uyumda iyi değerlendirilmelidir. Okullandırmayı sadece formel yapıdan çıkararak, yerel yönetimleri de işin mutfağına sorumlu ve bütçeli şekilde dahil ederek ele almak ve okula ulaşamayan gençlere yönelik çalışmalar yapılabilir. Suriyeli gençleri uyum politikasının içerisine dahil etmek ve aktif rol almalarını sağlamak gerekmektedir... Kentleri ayrı yaşamlardan kurtaracak bir adım, farklı grupların toplumsal hayata entegre edilmesinde genç çocukların aktör olarak yer alması olabilir. Çocukların farklı gruplarla gündelik hayatta temasının sağlanması,

şekillenmesinde olumlu rol oynayacaktır. Ayrıca genel olarak yerleşim planlamalarında, insan odaklı tasarımların artması da, göçmen ya da diğer dışlanmış grupların kentten aktif şekilde faydalanması için önemlidir ve genel ölçekte buna da odaklanılmalıdır³⁷.

Cumhuriyetten bu yana Türkiye'ye yönelen soydaş göçü, mevcut nüfusun %5'inden fazlasına tekabül etmiştir (Danış ve Parla, 2009: 132). Bugünkü orana bakıldığında ise, Suriyeliler bazında %5'e yakınken, genel yabancı nüfus bazında %6-7 arasında değişmektedir. Yani oran, siyasal arenaya taşındığı kadar büyük değildir ve göçmen nüfusun toplumsal hayatta sorunlara sebep olan değil, yerleşime ve sosyal hayata olumlu katkılar sunanlar olarak ele alınabilir. Bu oran iller bazında elbette değişkenlik gösterebilir. Oranın büyümesiyle toplumsal çatışmaların yoğunlaşması kaçınılmazdır. Bu noktada, uyum politikalarını kurgularken, her şehrin göçmen alma kapasitesinin bilimsel verilerle belirlenmesi acildir ve öncelik olmalıdır³⁸. Literatürde daha çok yabancıların kentlere yerleştirilmesine yönelik örnekler görülmektedir. Bu mevzu, kentsel yenilemenin önemli bir bileşeni olarak görülmelidir. Çünkü bu yerleştirmeye, mevcut toplumsal yapıya dair ciddi bir karar alınmaktadır. Bu nedenle merkezi düzeyde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı bu mevzuyla detaylı ilgilenmeli; yerelde ise bilhassa belediyeler ve bunun yanında ilgili müdürlükler, (mevcutta olduğu gibi bihaber olmadan) göç konusunda aktif yer almalıdır. Göçmenler için yer seçim kriterleri, yerleşme düzenleri konularında uzman bir kadronun göç yoğunluğu olan her yerelde oluşturulması elzemdir. Bu ekipte; yerelden şehir plancıları, sosyologlar, mimarlar, ekonomistler gibi birden çok disiplinden uzmanlar yer almalıdır. Ekibin içerisinde göçmen toplumu temsilen birilerinin de olması, süreci olumlu etkileyecek ve sürdürülebilir kılacaktır.

Tam da bu noktada, uydu kentler uygulamasının da, ülkemize getirdiği avantaj ve dezavantajları³⁹ iyice tartışılması gerekmektedir. Sığınmacıların yerleştirildiği kent sayılarının

bu temasın ailelere doğru uzaması, uyum içerisinde bir toplum için umut verici bir gelişme olacaktır” (Çakırer-Özservet, 2019: 60, 66).

³⁷“Kentleri tasarlama zihniyetinin araba odaklılıktan insan odaklı bir hale dönmesi ise, çok önemlidir. İnsanların sokaklara çıkması, sokağı kullanması ve kullanırken diğeriyle tanışıp, kaynaşması böyle mümkün olacaktır. Bunun için, var olan mekânların herkesin kullanımına ve erişimine açılması, sürecin işleyişini büyük ölçüde kolaylaştıracaktır. Uyumun süreç olduğu fikrini canlı tutarak, çocuk mekânlarını (sokaklar ve eğitim mekânları başta olmak üzere) uyumlaştırıcı hale getirmek gerekmektedir” (Çakırer-Özservet, 2019: 66).

³⁸ Bunu her şehirde göç danışma kurulları oluşturarak yapmak mümkün olabilir. Bu kurullarda, üniversitelerden uzman kadrolar; şehir plancısı, sosyolog, çevre psikoloğu, yerel ekonomist, altyapı uzmanlığı olan kişiler ve yerel yönetimler alanında uzman kişiler yer almalıdır.

³⁹ Sığınmacıların yaşadığı sorunlardan birisi yaşanan prosedürler sıkıntısıdır. Örneğin, Leghtas ve Sullivan (2017: 7-8) tarafından yapılan çalışmada, görüşmecilerin bir kısmının başvuru takibi için BMMYK merkez ofisine gitmeleri gerektiğini ve bunun maddi bir külfet olduğunu ifade ettikleri aktarılmış ve kâğıt üzerindeki birtakım sorunların çözümü için yerel düzeyde gösterilen çabaların yetersiz kaldığından da yine Ankara'ya gitme mecburiyetinin doğduğu belirtilmiştir. Bu tip mağduriyetlerin önlenmesi için erişilebilirliğin artırılması ve sığınmacıların daha kolay yollarla işlemlerini halledebilmeleri önem arz etmektedir.

sürekli arttığı görülmektedir, ancak sığınmacıların kentle uyumu konusunda çalışmalara pek rastlanmamıştır. Bu noktada da yukarıda bahsedilen bazı yerel kolaylaştırıcılara ve uzman ekibe ihtiyaç vardır. Sığınmacıların, sahip oldukları işgücü potansiyellerine göre, uydu kentlere yönlendirilmeleri ve kontrollü şekilde istihdam edilmeleri önemlidir. Çünkü uydu kentlerdeki kalış süreleri her geçen gün artmaktadır. 10-15 yıla varan bu süreler, yerel toplumla ve yerel ekonomiyle ilişki kurmayı mecburi kılmaktadır. Bu durumları ivedilikle ele almak, sığınmacıların enformel sektörü beslemesini önleyecek ve de yaşam kaliteleri belirli bir standarda gelerek sorun değil, Türkiye'nin ekonomisine ve toplumsal yaşantısına katkı sağlamış olacaklardır. Bununla birlikte bir alternatif olarak, her ilde çeşitli meslek edindirme kursları devreye girebilir. Ekonomik yoksunluk pek çok sorunu tetiklediğinden, böyle bir yöntemle sorunlara önlem almak mümkün olabilecektir. Her halukarda, durum yereldeki mekansal stratejiyi belirleyici aktörlerle, göç yönetim süreçlerindeki uzmanlarının bir araya gelerek görüş alışverişinde bulunması gereklidir.

Bir diğer konu büyükşehirlerde özellikle enformel sektörde ve enformel ağlarda oluşan yoğunlaşmadır. Kentlerde oluşan kaçak ve düzensiz göçmenlerin oluşturduğu mekansal kümelenmeler (mekansal ayrışmaya neden olacak yoğunlaşmalar) kentsel mekanda çöküntü alanlarına neden olmaktadır. Genellikle göçmenler, kentin en yoksul ve sorunlu bölgelerine yerleşmektedir. Buradaki mevcut yoğunluğa ve çeşitliliğe eklenmiş yeni sorunlar, bölgedeki krizleri derinleştirmektedir. Barınmaya ilişkin güçlü bir sistemin tesis edilmesi ve yasal önlemler ve yasallaşmaya yönelik bazı gerekli kolaylaştırıcılarla bu sorunun önüne geçilmesi konusu ciddi ele alınmalıdır. Barınma ihtiyacının düzenli ve koordineli bir şekilde karşılanması, Türkiye'deki mekansal dağılıma da olumlu şekilde yansiyacaktır. Dünyadan çeşitli başarılı örneklerden⁴⁰ yararlanılarak, barınma sorununa cevap verecek etkin politikalar üretilebilir. Böylece göç hareketleri; coğrafi dağılım anlamında da kontrol altına alınıp, ülke geneline daha dengeli, fayda üreten ve uyumu destekleyen bir dağılım sağlanabilir. Temel gereksinimlerin karşılanmasıyla belirli bir standarda oturtulmuş yaşamlar; sosyo-mekansal uyum için başattır.

Özetle; göç, hem göçmenler hem de yerel halk için çeşitli fırsatlar ve zorluklar barındırmaktadır. Göçmenlerin entegrasyonu sürecinde, yerel halkın da yaşam kalitesinin korunması ve iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, göç politikalarının ve entegrasyon

⁴⁰ Konuyla ilgili başarılı bir kurum olarak Koçak ve Gündüz (2016: 82)'ün AB'nin göç politikalarına ilişkin çalışmalarındaki Portekiz örneğine bakılabilir; Kültürlerarası Diyalog ve Entegrasyon Yüksek Komitesi ACIDI, barınmaya ilişkin hizmetlerin koordineli yürütülmesini sağlamakta ve kaynak aktarımında bulunmaktadır.

stratejilerinin, hem göçmenlerin hem de yerel halkın ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak şekillendirilmesi önemlidir. Yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ile hayata geçirilecek projeler, sosyal uyumun sağlanmasına ve olumsuz etkilerin minimize edilmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, yerel halkın yaşadığı sorunların çözümüne yönelik politikaların geliştirilmesi ve uygulanması, toplumsal huzurun ve refahın artırılmasına yardımcı olacaktır.

Sonuç olarak, Türkiye'nin göç politikaları, hem göçmenlerin hem de yerel halkın ihtiyaçlarını dengelemeyi amaçlayan bütüncül yaklaşımlar içermelidir. Bu sayede, göçmenlerin topluma entegrasyonu sağlanırken, yerel halkın yaşam kalitesi de korunmuş olacaktır.

Kaynakça

- AFAD. (2013). *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları*. AFAD.
- AFAD. (2014). *Syrian Guests in Turkey*. AFAD.
- AFAD. (2017). *Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması*. AFAD.
- Akçadağ, E. (2012). *Yasa Dışı Göç ve Türkiye*, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No: 42. İstanbul:Bilgesam.
- Aktepe, E., Tekdere, M. ve Gürbüz, A. Ş. (2017). Toplumsal Uyum ve Bütünleşme Bağlamında Erzincan'a Yerleştirilen Ahıska Türkleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 138-169.
- Aydın, T. (2009). Türk İdare Sisteminde Yerleşik Yabancılara Yönelik Bir İdari Örgütlenme Modeli: Göçmen Ofisleri. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Aydın, A. (2021). Ahıska Sürgünü, <https://www.ytb.gov.tr/dosyalar/ahıska-surgunu>, Erişim Tarihi: 19.11.2022.
- Bayraklı, C. (2007). Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutlarında (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Bodur, M. Z. (2010). Ege Denizden Yapılan Yasa Dışı Göç ve Göçmen Profilleri, Göçmenlerin Geleceğe Yönelik Beklentileri ve Öngörüler. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 6(12), 103-136.
- Castles, M. de Haas, H., Miller, M.J. (2014). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Fifth Edition, New York: Palgrave Macmillan.
- Coşkun, E ve Yılmaz, Ç. (2018). Sığınmacıların Toplumsal Uyum Sorunları ve Sosyal Hizmetlere Erişimi: Düzce Uydu Kent Örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi/Journal of Social Policy Conferences*, 75, 269–305.
- Çakırer, Y. (2012). *Ulusötesi Kentleşme Aktörleri Olarak Türk Kökenli Göçmenler, İstanbul-Zeytinburnu İlçesi Örneği*. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Çakırer-Özservet, Y. (2015a). Göçmen Çocukların Şehre Uyumu ve Eğitim Politikası. Bulut, Y. (Ed.), *Uluslararası Göç ve Mülteci Uyumu Sorununda Kamu Yönetiminin Rolü* (ss. 93-112). Kocaeli: Umuttepe Yayınları
- Çakırer-Özservet, Y. (2015b). Modern Göçebeler Olarak Göçmenler ve Şehre Uyum, *Sosyoloji Divanı (Göç Özel Sayısı)*, 3(6), 41-54.
- Çakırer-Özservet, Y. (2016). Uluslararası Göç, Yerel Yönetimler ve Toplumsal Uyum. *TBB İller ve Belediyeler Dergisi*, 1(813), 48-55.
- Çakırer-Özservet, Y. (2019). Karşılaşma ve Uyum Bağlamında Kent Mekânı ve Göçmenler. Sakız, H. ve Apak, H. (Ed.), *Türkiye'de Göçmen Kapsayıcılığı- Sorundan Fırsata Çözüm Önerileri* (ss. 47-70). Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Çakırer-Özservet, Y. ve Leblebicier A. (2018). Acısak Bir Dert Acımasak Bir Dert: Bolvadin'inin Suriyelilerle İmtihanı. Güler, M. ve Kayahan, C. (Ed.) *Bolvadin Araştırmaları 1* (ss.2424-2449). Konya: Eğitim Yayınevi, (E-ISBN: 978-605-7557-54-4).
- Çakmak, F. (2018). Zorunlu Göç Sürecinde Mekânın Kaybı ve Evin Yitimiyle Başlayan Yersiz Yurtsuzluğun Ürettiği bir Travma Olarak Kimliğin Anonimleşmesi. *Turkish Studies Social Sciences*, 13(18), 349-364.
- Cengiz, D. (2020). Antakya'daki Suriyeli Mültecilerin Mekânsal Toplanması/Ayrışması: Örüntüler, Süreçler ve Sonuçlar. (yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Danış, A. D. (2004). Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye. *Birikim Dergisi*, (184-185), 216-224.
- Danış, A.D. ve Parla, A. (2009). Nafile Soydaşlık: Irak ve Bulgaristan Türkleri Örneğinde Göçmen, Dernek ve Devlet. *Toplum ve Bilim*, 0(114), 131-158.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. *TSA*, 18(1), 175-204.
- Emniyet Genel Müdürlüğü (2012). Erişim Tarihi: 12.01.2012
<http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/yasadisi-goc-ve-gocmen-kacakciligi.aspx>
- Erdoğan, M. M. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler*. Konrad-Adenauer-Stiftung.
- Erdoğan, M. M. ve Çorabatır, M. (2019). Suriyeli Mülteci Nüfusunun Demografik Gelişimi, Türkiye'deki Eğitim, İstihdam ve Belediye Hizmetlerine Yakın Gelecekte Olası Etkileri. *UDRA Programme Research Panel*.
- Eryurt, M. A. ve Koç, İ. (2017). Konu, Amaç, Kapsam ve Yöntem. Eryurt, M. A., Koç, İ., Adalı, T. ve Çavlin, A. (Ed.) *Uydu Kentlerde Yaşayan Sığınmacılar Sosyo-Ekonomik Profili* (ss. 17-24). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Ganiyeva, S. (2012). Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Göç Etmesi ve Türk Vatandaşlığına Alınması ile İlgili Hukuki Sorunlar. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 175-199.
- Göç İdaresi Başkanlığı (t.y.). Sınır Dışı Etme. Erişim Tarihi: 12.05.2024. <https://www.goc.gov.tr/sinirdisi-etme>
- Göç İdaresi Başkanlığı (t.y.). Düzensiz Göç. Erişim Tarihi: 14.05.2024
<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>
- Göç İdaresi Başkanlığı (t.y.). Düzensiz Göç. Erişim Tarihi: 14.05.2024 <https://www.goc.gov.tr/geri-gonderme-merkezleri-iletisim>

- Güler, H. (2020). Afganlı Göçmenlerin Göç Süreçleri ve İşçilik Deneyimleri: Uşak İli Örneği. *Çalışma ve Toplum*, 3(66), 1461-1483.
- İçduygu, A. (2004). *Türkiye'de Kaçak Göç*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- İçduygu, A. ve Aksel, D. B. (2012). *Irregular Migration in Turkey*. Ankara: International Organization for Migration in Turkey.
- Kahraman, S. Ö. ve İbrahimov, A. (2013). Kafkaslar'dan Sürgün Bir Toplumun Bitmeyen Göçü: Çanakkale'de Ahıska Türkleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 22(2), 77-90.
- Kahya, Ö. (2014a). Türkiye'de Sığınmacıların Çalışma Dinamikleri: Batı Akdeniz Örneği. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Kahya, Ö. (2014b). Türkiye'de Sığınmacılık ve Uydu Kent Deneyimi. *2. Uluslararası Davraz Kongresi Bildiriler Kitabı: Küresel Sorunlar ve Çözüm Arayışları* (ss. 4081-4114). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Kahya Nizam, Ö. ve Sallan Gül, S. (2017). Türkiye'de Mültecilere Yönelik Yerleşim Politikaları ve Uydu Kentler: Güvenlik Kısılacında Yaşamlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22 (Göç Özel Sayısı), 1385-1410.
- Kalkan, M. (2007). Sovyetler Döneminde Kazakların Göç Hareketleri ve Anadolu'da İskân Edilişleri, *TÜBAR*, 0(21), 123-141.
- Karakaya, C. ve Karakaya, E. N. (2021). Türkiye'nin Göz Ardı Edilen Göçmenleri: Afganlar. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 7(1), 100-111.
- Kaşka, S. (2007). Yeni Uluslararası Göç Hareketleri ve Türkiye'deki Moldovalı Kadın Hizmetçiler. *Cultural Changes in the Turkic World* (ss. 71-90). Ergon-Verlag.
- Khalaf, S. ve Ilgar, R. (2017). Suriyeli Mülteciler ve Türkiye'de Mülteci Sorunu. *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 40-52.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology* (2nd ed.). Sage Publications.
- Kılıç, T. (2013). *Kentlerdeki Mülteciler*. <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/10/Kentlerdeki-Muleciler-Av.Taner-Kilic-18.09.2013.pdf>, Erişim Tarihi: 07.12.2022
- Kirişçi, K. (1999). Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi. Türkiye Cumhuriyeti'nin 75 Yılına Toplu Bir Bakış (s. 121-130). İstanbul: Tarih Vakfı Yayını.
- Koçak, O., & Gündüz, R. D. (2016). Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 66-91.
- Korkut, R. (2010). Türkiye'de Sığınmacı ve Mülteciler, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (1996), Hizmet Uygulamaları Genel Envanteri. Ankara.
- Leghtas, I. ve Sullivan, D. (2017). "Tanrı'dan Başka Kimsemiz Yok": Türkiye'deki Suriyeli Olmayan Mülteciler için Kalıcı Çözümlerin Bulunamayışı. Saha Araştırması Raporu. *Refugees International*.

- Lordoğlu, K. (2007). Türkiye'deki Çalışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı Çalışanlar. *Çalışma ve Toplum*, 3(14), 11-31.
- MÜLTECİ-DER (2014). Türkiye'deki Afgan Mülteciler. <https://multeci.org.tr/2014/06/18/turkiyedeki-afgan-multeciler/>
- Nakhoul, T. E. (2004). *Uluslararası İşgücü Göçü ve Türkiye* (uzmanlık tezi). T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Özerim, M. G. (2008). *Avrupa'da Uluslararası Emekli Göçü ve Yeni Bir Varış Ülkesi Olarak Türkiye: Muğla-Dalyan Örneği* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özerim, M. G. (2012). Emekli Göçleri Rotasında Türkiye: Avrupalı Emekli Göçmenlerin Türkiye'yi Tercih Etme Nedenleri ve Türkiye Algıları. *Journal of Yaşar University*, 28(7), 4766-4787.
- Özgür, E. M. (2020). Göç, İkametgâh Ayrışması ve Entegrasyon: Türk Kentleri İçin Bir Değerlendirme. *Coğrafya Dergisi*, (41), 221-240.
- Remzi, B. (2016). Eski Sovyetler Birliği Ülkelerinden Türkiye'ye Legal ve İlegal İşgücü Göçleri. 2. *Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi: Göç, Yoksulluk ve İstihdam*.
- SGDD. (2011). *Askıdaki Yaşamlar ve Algıdaki Yaşamlar Projesi Araştırma Raporu*. Ankara.
- Sönmez, M. E. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Gaziantep Şehrindeki Mekânsal Dağılışı ve Geleceđi. *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*.
- Südaş, İ. ve Mutluer, M. (2008). Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye'nin Turizm Merkezlerine Yönelik Avrupalı Göçleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 17(1-2), 51-59.
- Südaş, İ. ve Mutluer, M. (2010). Daha İyi Bir Hayata Doğru: "Yaşam Biçimi Göçü". *Ege Coğrafya Dergisi*, 19(1), 31-47.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi (t.y.). "Gayrimenkul ve Vatandaşlık Edinimi" <https://www.invest.gov.tr/tr/investmentguide/sayfalar/acquiring-property-and-citizenship.aspx>, Erişim Tarihi: 24.06.2024.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2016). *Ülkemizin Ahıska Türklerine Yönelik Tutumu Nedir?* Sorularla Dış Politika. <https://www.mfa.gov.tr/sorular.tr.mfa>, Erişim Tarih: 11.19.2022.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). Dış Göç Politikası Özel İhtisas Komisyonu Raporu. *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*, Ankara.
- Topçu, D. ve Kaya, K. (2020). Türkiye'deki Ahıska Türklerinin Sosyolojik Görünümü: İnegöl İlçesi Örneği. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 60-76.
- Toprak, Z. (2009). Yabancı Emekli Yerleşiklerin Yerelde Kamusal Hayata Katılım İstekliliği ve Yerel Halkla İlişkileri (Antalya İçin bir Yaklaşım). *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 99-137.
- TÜİK (1935). *Genel Nüfus Sayımları*.
- Yakar, M. (2021). Türkiye'de Göçün Değişen Zamansal ve Mekânsal Örüntüleri. *Ege Coğrafyaları Dergisi*, 30(1), 1-30. Doi: 10.51800/ecd.848106
- Yakar, M. ve Südaş, İ. (2019). Türkiye'de Yabancı Nüfusun Yeni Coğrafyaları. *Ege Coğrafya Dergisi*, 28(2), 129-164.
- Yakar, M. ve Temurçin, K. (2013). Yurtdışından Türkiye'ye Kim, Nereye Göç Ediyor? *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 5(1), 217-231.

Yılmaz, A. ve Mustafa, R. (2014). 1992 Sonrası Türkiye'ye Göçen Ahıska Türklerinin Göç, İskân Ve Uyum Sorunlarına İlişkin Bir Araştırma, Bursa Örneği. *Studies Of The Ottoman Domain*, 4(6), 1-19.

Zeyneloğlu, S. ve Sirkeci, İ. (2014). Türkiye'de Almanlar ve Almancılar. *Göç Dergisi*, 1(1), 77-108.

İnternet Kaynakları

<http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/yasadisi-goc-ve-gocmen-kacakciligi.aspx> (12.01.2012).

<https://www.goc.gov.tr/geri-gonderme-merkezleri33>

http://madde14.org/index.php?title=Uydu_Kent

https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/95958745_goc-istatistik-raporu-nisan-2017.pdf

<https://data.unhcr.org/en/documents/details/81830>

<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi-haziran-2019/>

<https://multeci.org.tr/2014/06/18/turkiyedeki-afgan-multeciler/>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Kasim-2022-45683>

Kanunlar

1992 tarihli 3835 sayılı Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun

2013 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

1950 tarihli 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun (Mülga)

Yazar Beyanı

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Yasemin Çakırcı Özservet %50, Hilal Kuruoğlu %50 katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Yasemin Çakırcı Özservet 50%, Hilal Kuruoğlu 50%. contributed to the study.

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: No support was received for the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.